

Jaarverslag 2009

Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	1
Voorwoord	8
Hoofdstuk 1 Taak, behoeftestelling en realisatie	10
Wettelijke taak	11
Inlichtingen- en Veiligheidsbehoefte Defensie en Aanwijzingsbesluit Buitenland	12
Jaarplan	12
Aandachtsgebieden	12
Samenvatting activiteiten MIVD 2009	13
Capaciteitenplanning MIVD 2010	13
Hoofdstuk 2 Inlichtingentaak: militair optreden	16
Afghanistan ISAF	17
Balkan EUFOR / ALTHEA / KFOR / EULEX	19
<i>Kosovo</i>	20
<i>Bosnië-Herzegovina</i>	21
Irak NTM-I	21
UNTSO	22
Arabisch Schiereiland en Hoorn van Afrika	22
Jemen / GCC	23
Somalië	24
Tsjaad EUFOR / MINURCAT	25
Sudan UNMIS / UNAMID	25
Democratische Republiek Congo EUSEC	26
Burundi BINUB	27
Hoofdstuk 3 Inlichtingentaak: regionale aandachtsgebieden	28
Caribische Gebied en Latijns-Amerika	29
<i>Nederlandse Antillen & Aruba</i>	29
<i>Venezuela</i>	30
<i>Colombia</i>	30
<i>Suriname</i>	30
Voormalige Sovjet-Unie	31
<i>Russische Federatie</i>	31
<i>Oekraïne</i>	32
<i>Georgië</i>	32
<i>Moldavië</i>	32

Azië	32
<i>China</i>	32
<i>Indonesië</i>	33
<i>Noord-Korea</i>	33
Midden-Oosten	33
<i>Iran</i>	34
Afrika	34
<i>Hoorn van Afrika</i>	34
<i>West Afrika – Guinée en Ivoorkust</i>	35
<i>Zimbabwe</i>	35
Hoofdstuk 4 Inlichtingen- en veiligheidstaak: thematische aandachtsgebieden	36
Proliferatie van massavernietigingswapens	37
Landen van zorg	37
Unit Contraproliferatie van MIVD en AIVD	38
<i>Een unit, twee taken</i>	38
<i>Ontwikkelingen op nucleair gebied en overbrengingsmiddelen</i>	38
<i>Chemische en biologische wapens</i>	39
<i>Verwerving van relevante kennis en apparatuur</i>	39
<i>Exportcontrole</i>	40
Militaire techniek	40
Hoofdstuk 5 Contra-inlichtingentaak	42
Internationaal Terrorisme	43
Ontwikkeling Internationaal Terrorisme in voor de krijgsmacht relevante regio's	43
<i>Grensgebied Afghanistan-Pakistan</i>	43
<i>Irak</i>	44
<i>Midden Oosten</i>	44
<i>Levant</i>	44
<i>Somalië</i>	44
<i>Europa</i>	44
Overige ontwikkelingen op het gebied van terrorisme	45
<i>Zelfmoordterrorisme</i>	45
<i>Informatie-jihad</i>	45
Spionage	45
Rechts extremisme	46
Antimilitarisme	46
Overige aandachtsgebieden	47
<i>Cyber Warfare</i>	47
<i>Islamitische radicalisering</i>	47
Hoofdstuk 6 Veiligheidstaak: veiligheidsbevordering	48
Meldingen van veiligheidsincidenten	49
Industrieveiligheid	49

<i>Veiligheidsbevordering</i>	49
<i>Algemene Beveiligingseisen Defensieopdrachten</i>	50
<i>Civiele contacten</i>	51
<i>Luchtfotografie</i>	51
<i>Requests for Visit</i>	51
Personele Veiligheid	51
<i>Veiligheidsonderzoeken</i>	51
<i>Uitbreiding capaciteit</i>	52
<i>Verruiming termijn</i>	52
<i>Leidraad persoonlijke gedragingen en omstandigheden</i>	52
<i>Vooruitblik</i>	53
Gegevensveiligheid	53
Hoofdstuk 7 Ontwikkelingen op (contra)inlichtingen- en veiligheidsgebied	54
Toekomstvisie MIVD	55
Defensie Inlichtingen en VeiligheidsRaad (DIVR)	55
Inlichtingen- en veiligheidsketen Defensie	55
Verhoging kwaliteit van Inlichtingen- en Veiligheidspersoneel	56
Hoogerubriceerde netwerken	57
Geospatial Intelligence	58
Ontwikkelingen informatie-verwerving en –verwerking	59
<i>Open Source Intelligence (OSINT)</i>	59
<i>Imagery Intelligence (IMINT)</i>	59
<i>Classified Intelligence (CLASSINT)</i>	60
<i>Signal Intelligence (SIGINT)</i>	60
<i>Human Intelligence (HUMINT)</i>	61
<i>Verwerking van informatie</i>	61
Hoofdstuk 8 Samenwerking	62
Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD)	63
Nationale Sigint Organisatie (NSO)	63
Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding (NCTb)	63
Coördinerend Overleg Terrorismebestrijding	64
Gezamenlijk Comité Terrorismebestrijding (GCT)	64
Contraterrorisme Infobox	65
<i>Platform Interceptie Decryptie en Signaalanalyse (PIDS)</i>	65
<i>Platform 13</i>	65
Internationale samenwerking	65
Bilateraal	66
Multinationaal	67
NAVO	68
BICES	68
IFC	69
Europese Unie	69

Hoofdstuk 9 Bedrijfsvoering	70
Personeel	71
<i>Bezetting</i>	71
<i>Uitzendingen</i>	71
<i>Medezeggenschap</i>	71
<i>Peoplesoft</i>	72
<i>Integrale veiligheid</i>	72
Informatie	73
<i>ICT-beheer</i>	73
<i>Documentaire informatievoorziening</i>	73
<i>Digitalisering</i>	74
<i>Archieven</i>	74
Organisatie	74
Financiën	75
Aanschaf	75
<i>Materieelbeheer</i>	75
Communicatie & Voorlichting	76
Huisvesting	77
Hoofdstuk 10 Sturing en Verantwoording	78
Verantwoordelijkheid	79
Raad voor de Nationale Veiligheid	79
Comité Verenigde Inlichtingendiensten Nederland	80
Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten	80
Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten	80
Jaarverslag	83

Voorwoord

Hierbij bied ik u het dertiende jaarverslag van de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD) aan. Dit jaarverslag vormt de publieke verantwoording over de handelwijze van de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst over 2009. Naast het afleggen van verantwoording over de uitgevoerde inlichtingen- en veiligheidstaken behorend bij het militair optreden van Nederland in de wereld, geeft dit verslag een doorkijk van de aandachtsgebieden waar de dienst zich in 2010 op richt.

De inlichtingenondersteuning van Nederlandse bijdragen aan militaire missies zoals in Afghanistan, in Tsjaad, op de Balkan en de maritieme operatie in de wateren bij Somalië, had voor de MIVD in 2009 de hoogste prioriteit. Daarnaast vergde de gespannen situatie in het Midden-Oosten de aandacht van de dienst en waren thematische onderwerpen zoals proliferatie van massavernietigingswapens en de ontwikkelingen rond nucleaire, chemische en biologische wapens in 2009 onderwerp van onderzoek. De samenwerking met de AIVD in een gezamenlijke unit Contraproliferatie is succesvol gebleken en zal in 2010 niet alleen worden voortgezet, maar ook uitgebreid met een nieuw gezamenlijk Teamverband.

Verder vormden internationaal terrorisme, dreiging tegen defensiebelangen als gevolg van spionage, radicaal islamisme, rechts-extremisme en antimilitarisme belangrijke aandachtspunten voor de MIVD. Om deze taken op adequate wijze in te kunnen vullen is een goede informatiepositie essentieel. Daartoe vindt enerzijds gerichte samenwerking met partnerdiensten plaats en worden anderzijds de ontwikkelingen op het gebied van (contra)inlichtingen en veiligheid op de voet gevolgd. Daarmee wordt de onafhankelijkheid van de nationale informatiepositie gewaarborgd, hetgeen volgens de commissie Davids een verworvenheid van de MIVD is gebleken als bijdrage aan de politieke besluitvorming.

De Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 verschaft de MIVD de bevoegdheid bijzondere middelen in te zetten. Inzet van deze bevoegdheden is noodzakelijk voor de MIVD, maar kan een inbreuk vormen op de privacy van burgers en medewerkers. Daarom is het belangrijk dat de dienst transparant is in zijn publieke verslaglegging. Het jaarverslag eindigt dan ook met het hoofdstuk 'Sturing en Verantwoording'.

De minister van Defensie

E. van Middelkoop

Hoofdstuk 1

Taak, behoeftestelling en realisatie

Dit hoofdstuk beschrijft de wettelijke taken van de MIVD en geeft aan op welke wijze deze vertaald worden naar planning van werkzaamheden en inzet van capaciteit. Daarnaast wordt inzicht gegeven in de aandachtsgebieden van de MIVD in 2009, de realisatie van de behoeftellingen en wordt vooruit gekeken naar 2010.

Wettelijke taak

In de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 en de Wet veiligheidsonderzoeken zijn de taken van de MIVD vastgelegd. Een belangrijke, internationaal georiënteerde taak is de inlichtingentaak. Deze bestaat uit het verrichten van onderzoek naar factoren die van invloed zijn op de handhaving en bevordering van de internationale rechtsorde voor zover de krijgsmacht daarbij is of kan worden betrokken. De MIVD beoordeelt daartoe de veiligheidssituatie in huidige inzetgebieden, stelt dreigingappreciaties op over mogelijke toekomstige inzetgebieden en onderzoekt het potentieel en de strijdkrachten van landen die een bedreiging kunnen vormen voor de veiligheid van Nederland en het NAVO-grondgebied. Daarmee ondersteunt de MIVD de bewindslieden en de militaire en ambtelijke leiding van Defensie met inlichtingen- en veiligheidsproducten bij het besluitvormingsproces in de aanloop naar crisisbeheersings-, vredeshandavings- en humanitaire operaties. Als tot deelname aan een dergelijke missie wordt besloten, biedt de MIVD inlichtingenondersteuning bij de voorbereiding, tijdens de uitvoering en in de afbouw van de missie.

Tevens verricht de MIVD onderzoek om de veiligheid en de paraatheid van de krijgsmacht te waarborgen. Deze veiligheidstaak wordt onder andere uitgevoerd door het instellen van veiligheidsonderzoeken naar personen die solliciteren naar een vertrouwensfunctie bij Defensie, hernieuwde onderzoeken naar het zittend personeel en onderzoeken naar personen en bedrijven die gerubriceerde werkzaamheden voor Defensie uitvoeren.

De contra-inlichtingentaak van de MIVD betreft onderzoek naar mogelijke dreigingen tegen Defensie zoals terrorisme, extremisme, spionage en subversie. Een andere taak van de MIVD is het bevorderen van een betere beveiliging en het verhogen van veiligheidsbewustzijn op dat terrein. Dit gebeurt door het geven van adviezen op het gebied van personele, materiële en gegevensveiligheid.

De MIVD voert, samen met de AIVD, de inlichtingentaak betreffende het buitenland uit. Deze wettelijke taak wordt door de minister-president ingevuld in het zogeheten Aanwijzingsbesluit Buitenland. Dit behelst het verzamelen van informatie die via andere kanalen niet of moeilijk te verkrijgen is. Die informatie ondersteunt de regering bij het bepalen van het buitenlandse beleid en bij het voeren van internationale onderhandelingen. Het Aanwijzingsbesluit wordt gepubliceerd in de Staatscourant en heeft in beginsel een geldigheidsduur van vier jaar. Jaarlijks wordt de geheime bijlage bij het Aanwijzingsbesluit geëvalueerd en zo nodig geactualiseerd. In 2009 is de geheime bijlage marginaal aangepast.

In het kader van het stelsel Bewaken en Beveiligen draagt de MIVD in interdepartementaal verband bij aan het opstellen van dreiginganalyses voor de beveiliging van personen.

Inlichtingen- en Veiligheidsbehoefte Defensie en Aanwijzingsbesluit Buitenland

Richtinggevend voor de planning van de MIVD zijn de jaarlijks door de minister van Defensie vast te stellen Inlichtingen- en Veiligheidsbehoefte Defensie (IVD) en de Aanwijzing onderwerpen Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten van de minister-president (Aanwijzingsbesluit Buitenland) met betrekking tot de MIVD en de AIVD.

Jaarplan

Uit voornoemde behoeftstellingen vloeit het gerubriceerd Jaarplan MIVD voort. Dit Jaarplan geeft een overzicht van de aandachtsgebieden van de dienst en van de keuzes die met betrekking tot de inzet van personele en materiële capaciteit zijn gemaakt. Het Jaarplan MIVD wordt met de AIVD afgestemd. De minister van Defensie stelt het Jaarplan MIVD vast, nadat dit is besproken in de Raad voor de Nationale Veiligheid, een onderraad van de ministerraad.

Aandachtsgebieden

De aandachtsgebieden omvatten landen, regio's en specifieke thema's en onderwerpen. De intensiteit en diepgang waarmee de MIVD de ontwikkelingen in de diverse aandachtsgebieden volgt, zijn te onderscheiden in drie categorieën, waarbij categorie I de hoogste prioriteit heeft. De categorieën zijn:

Categorie I: gebieden waar de krijgsmacht permanent of voor crisisbeheersingsoperaties aanwezig is (dit zijn ook de aandachtsgebieden die direct van invloed zijn op de taakstelling van eenheden);

Categorie II: gebieden waar de krijgsmacht voor crisisbeheersingsoperaties kan worden ingezet, gebieden die gezien hun ligging van invloed (kunnen) zijn op crisisbeheersingsoperaties en landen en/of thema's die een specifiek belang hebben voor het Nederlandse veiligheidsbeleid;

Categorie III: gebieden die relevant zijn voor het Nederlandse veiligheids- en defensiebeleid en waarvoor het tijdig signaleren van ontwikkelingen van belang is (de zogenoemde *indicator and warning-functie*).

Voor de aandachtsgebieden onder categorie I en II levert de MIVD op verzoek van afnemers een veelheid aan producten. Ook levert de dienst ongevraagd producten, wanneer situaties daartoe aanleiding geven. Voor aandachtsgebieden die vallen onder categorie III worden wel inlichtingen verzameld, maar in principe geen producten van tevoren gepland, tenzij ontwikkelingen met betrekking tot een bepaald gebied dit (op ad-hocbasis) rechtvaardigen.

Samenvatting activiteiten MIVD 2009

De MIVD heeft zich in 2009, evenals in 2008, vooral gericht op het ondersteunen van de krijgsmacht bij het uitvoeren van de *International Security Assistance Force* (ISAF)-operatie in Afghanistan. Daartoe werden *dreiging-, (contra)inlichtingen- en veiligheidsanalyses* opgesteld ten behoeve van de defensieleiding en de commandant *Task Force Uruzgan* (TFU). De dreiging- en inlichtingenanalyses geven de commandant TFU inzicht in de strategische en tactische posities en intenties van de tegenstander. Op basis hiervan kan de commandant maatregelen treffen. Veiligheidsanalyses geven een prognose van de veiligheidssituatie in het inzetgebied. Mede op basis van de analyses wordt de commandant in staat gesteld (veiligheids)maatregelen te treffen. Zo werd er op het operationeel niveau door een gespecialiseerd MIVD team nadrukkelijk aandacht besteed aan de zogeheten *Improvised Explosive Devices* (IED's), beter bekend als berm bommen.

De MIVD leverde in 2009 inlichtingen- en veiligheidsappreciaties ten behoeve van de bijdrage van de Nederlandse krijgsmacht aan de EU-missie EUFOR/Tchad/RCA in Tsjaad en de antipiraterij-missie voor de kust van Somalië. Nederland heeft tot eind 2009 het commando gevoerd over deze antipiraterijmissie. Voorts leverde de MIVD inlichtingenondersteuning ten behoeve van de permanente militaire aanwezigheid in het Caribische gebied.

Over de situatie op de Balkan, met name Bosnië-Herzegovina en de toestand in Kosovo, het Midden-Oosten en delen van Afrika werden analyses opgesteld die een prognose gaven over het inlichtingen- en veiligheidsbeeld op zowel de kortere als de langere termijn. Afnemers van de analyses waren het ministerie van Defensie, de ministeries van Algemene Zaken en Buitenlandse Zaken. De nucleaire programma's van Iran en Noord-Korea werden ook in 2009 geanalyseerd. De gezamenlijke unit Contraproliferatie (unit CP) deed onderzoek naar de proliferatie van massavernietigingswapens, maar ook naar conventionele wapensystemen. Het monitoren van de proliferatie van conventionele wapensystemen is voor de krijgsmacht van belang om te weten met welke wapensystemen de krijgsmacht tijdens internationale operaties te maken kan krijgen.

Daarnaast heeft de MIVD zich ook in 2009 gericht op de ontwikkelingen rondom terrorisme, contraspionage, radicaal islamisme, rechts-extremisme en antimilitarisme. Ten slotte heeft de dienst ook in 2009 de veiligheidsbevorderende taak uitgevoerd.

Capaciteitsplanning MIVD 2010

De inzet van de MIVD-capaciteit vormt een weerslag van de inlichtingen- en veiligheidsbehoeften zoals verwerkt in het Jaarplan MIVD. De Nederlandse bijdrage aan de

internationale stabilisatiemacht in Afghanistan (ISAF) en de ontwikkelingen in buurland Pakistan, de EU en NAVO-missies op de Balkan, de EU en NAVO-antipiraterij-operaties rond de Hoorn van Afrika en de permanente aanwezigheid in het Caribische gebied hebben in 2010 de hoogste prioriteit bij de realisatie van (contra)inlichtingen- en veiligheidsproducten.

De MIVD heeft voor het optimaal ondersteunen van de Nederlandse bijdrage aan de internationale stabilisatiemacht ISAF maximale capaciteit van personeel en middelen toegewezen aan het MIVD-brede team dat zich op Afghanistan richt. Hiertoe is tijdelijk capaciteit van andere teams overgeheveld naar Team Afghanistan.

Daarnaast worden de aandachtsgebieden in Afrika en het Midden-Oosten gemonitord en wordt aan de thema's terrorismebestrijding, proliferatie van massavernietigingswapens, contra-inlichtingen, radicalisme en extremisme binnen de krijgsmacht ook in 2010 aandacht besteed.

Hoofdstuk 2

Inlichtingentaak: militair optreden

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de gebieden in de wereld waar in 2009 in het kader van crisisbeheersingsoperaties eenheden of personen van Defensie waren uitgezonden en waarover de MIVD dreigingappreciaties en (contra)inlichtingen- en veiligheidsproducten opstelde.

Afghanistan ISAF

De MIVD heeft zich evenals voorgaande jaren vooral gericht op het ondersteunen van de krijgsmacht en het ministerie van Buitenlandse Zaken bij het uitvoeren van de operatie in de Afghaanse provincie Uruzgan. Daartoe werden dreiging-, (contra)inlichtingen- en veiligheidsanalyses opgesteld ten behoeve van de defensieleiding, de commandant *Task Force Uruzgan* (TFU) en het civiele deel van de missie. De dreiging- en inlichtingenanalyses geven de commandant TFU inzicht in de strategische en tactische posities en intenties van de tegenstander op basis waarvan de commandant maatregelen kan treffen.

Veiligheidsanalyses geven een prognose van de veiligheidssituatie in het inzetgebied. Mede op basis van de analyses wordt de commandant in staat gesteld (veiligheids)maatregelen kan nemen. Politieke en tribale analyses ondersteunen de medewerkers van Buitenlandse Zaken bij het opbouwwerk in de Afghaanse provincie. Daarnaast verricht de MIVD onderzoek naar het gebruik van bermbommen in Afghanistan ter bevordering van de veiligheid van de Nederlandse troepen.

De inlichtingenondersteuning van de operatie in de Afghaanse provincie Uruzgan had in 2009 de hoogste prioriteit voor de MIVD. De behoeftestellers bij Defensie, maar ook de ministeries van Algemene Zaken en Buitenlandse Zaken, bondgenoten en nationale en internationale organisaties werden van inlichtingenproducten voorzien. De MIVD stelde ook in 2009 dreigingsanalyses, veiligheidsappreciaties en politiek/tribale analyses op over de situatie in Zuid-Afghanistan, waarbij de operatie in Uruzgan de meeste aandacht kreeg.

De operaties in Afghanistan, in het bijzonder de operatie in Uruzgan en het ondersteunen van het tijdelijke Nederlandse commando in *Regional Command South (RC South)* legden een fors beslag op de personele en materiële capaciteit van de MIVD. Ter illustratie: jaarlijks wordt circa vijftienvintig procent van het militaire MIVD-personeel uitgezonden. Ook burgerambtenaren worden op vrijwillige basis uitgezonden, mede om de uitzenddruk van militaire collega's te beperken.

De Taliban zijn in 2009 grootschalige gevechtsoperaties in Uruzgan uit de weg gegaan; dit in tegenstelling tot de activiteiten van de Taliban in Helmand, Kandahar en het oosten van Afghanistan. Wel zijn de Taliban in staat geweest het evenwicht tussen hen en de *International Security and Assistance Force (ISAF)* in stand te houden, ondanks de internationale militaire presentie en de door ISAF uitgevoerde operaties tegen de Taliban. Dit evenwicht werd mede in stand gehouden omdat de Taliban konden rekenen op voldoende steun van, of in ieder geval acceptatie door, delen van de bevolking in Zuid-Afghanistan. Het afgelopen jaar hebben de Taliban in het noorden hun activiteiten opgevoerd, hoewel de omvang hiervan beduidend minder is dan het geweld in het zuiden. De grensoverschrijdende bewegingsvrijheid van de Taliban van en naar Pakistan heeft bijgedragen aan het voortzettingsvermogen van de Taliban. De operaties van het Pakistaanse leger tegen de

Pakistaanse Taliban in de grensgebieden hebben geen effect gehad op het functioneren van de Afghaanse Taliban.

Het jaar 2009 was een zwaar jaar voor de Afghaanse bevolking. De toename van de strijd met de Taliban in Zuid-Afghanistan heeft tot burgerslachtoffers geleid. Hoewel de Taliban in 2009 het voornemen hadden om meer rekening te houden met de eigen burgerbevolking, is het merendeel van deze burgerdoden door hen veroorzaakt.

De wijze van optreden van de Taliban verschilde het afgelopen jaar niet wezenlijk van vorige jaren. Grootschalige confrontaties met ISAF- en coalitietroepen werden in 2009 zoveel mogelijk vermeden. De Taliban richten zich in toenemende mate op asymmetrisch

optreden, wat zich onder andere kenmerkt door een toegenomen inzet van zelfmoordenaars en het gebruik van (steeds complexere) IED's. Dit optreden vergt een extra inspanning van de inlichtingendiensten om (burger)slachtoffers te voorkomen. De MIVD verwacht dat de gebieden Deh Rawod, Chora, Mirabad en Tarin Kowt ook in 2010 belangrijke doelwitten van de Taliban zullen blijven. Dit betekent overigens niet dat

de MIVD grootschalige aanvallen op deze bevolkingscentra verwacht. De Taliban hebben in het verleden controle over een gebied kunnen bemachtigen door – al dan niet onder dwang – de steun van de lokale bevolking te verkrijgen. Het voor zich winnen van de lokale bevolking zal ook in 2010 een belangrijke strategie zijn voor het optreden van de Taliban.

Afghanistan stond in 2009 vooral in het teken van de presidentsverkiezingen die tegelijkertijd werden gehouden met de provinciale verkiezingen. Zowel voor, tijdens als na de verkiezingen heeft de MIVD uitgebreid onderzoek gedaan naar de legitimiteit van het Afghaanse verkiezingsproces. Hierbij ging de aandacht vooral uit naar de provincie Uruzgan. Deze verkiezingen werden gekenmerkt door een lage opkomst en grootschalige fraude. De verkiezingen vergden zoveel aandacht van de president, dat dientengevolge de noodzakelijke bestuurlijke wederopbouw van Afghanistan werd vertraagd. Hoewel de Afghaanse regering initiatieven heeft ontplooid om vooral het lokale bestuur te versterken, blijven structurele verbeteringen op dit gebied nog steeds uit. Corruptie vormt in Afghanistan een serieuze bedreiging voor de legitimiteit van het Afghaanse bestuur. In 2009 is door de internationale gemeenschap veel geïnvesteerd in het versterken en uitbreiden

van de Afghaanse veiligheidsstructuren. Desondanks bleven het Afghaanse nationale leger (*Afghan National Army, ANA*) en het de Afghaanse politie (*Afghan National Police, ANP*) bij de uitvoer van taken op veiligheidsgebied afhankelijk van ISAF. Het zal nog jaren duren voordat het leger en de politie op eigen benen kunnen staan.

Het jaar 2010 zal in het teken staan van een uitbreiding

van de strijd tegen de Taliban in Zuid-Afghanistan. Tegelijkertijd is het de verwachting dat de internationale gemeenschap meer dan voorheen zal inzetten op noodzakelijke verzoeningsinitiatieven met (delen van) de Taliban. Daarnaast zal er internationaal meer aandacht zijn voor de ontwikkeling van het Afghaanse bestuur. Het achterblijvende Afghaanse bestuur en de kwalijke rol die de lokale krijgsheren spelen, hebben een negatieve invloed op de veiligheidssituatie van het land. Veel meer dan voorheen zal daarom de internationale steun aan president Karzai afhangen van zijn prestaties ten aanzien van goed bestuur.

De Nederlandse bijdrage aan de crisisbeheersingsoperatie in Uruzgan zal ook in 2010 het zwaartepunt van de inlichtingen- en veiligheidsinspanning van de MIVD zijn voor het ondersteunen van de krijgsmacht bij het uitvoeren van deze operatie. Daarnaast zal in 2010 de terugtrekking van de *Task Force* uit Uruzgan ondersteund worden.

Balkan EUFOR / ALTHEA / KFOR / EULEX

De MIVD heeft bijgedragen aan de inlichtingenondersteuning voor de voorbereiding en inzet van Nederlandse militairen en burgers in internationale missies op de Balkan. In 2009 waren dat de *European Union Force (EUFOR)* Althea missie in Bosnië-Herzegovina, de *NATO Kosovo Force (KFOR)* in Kosovo en de Europese *Rule of Law (EULEX)*-missie in Kosovo.

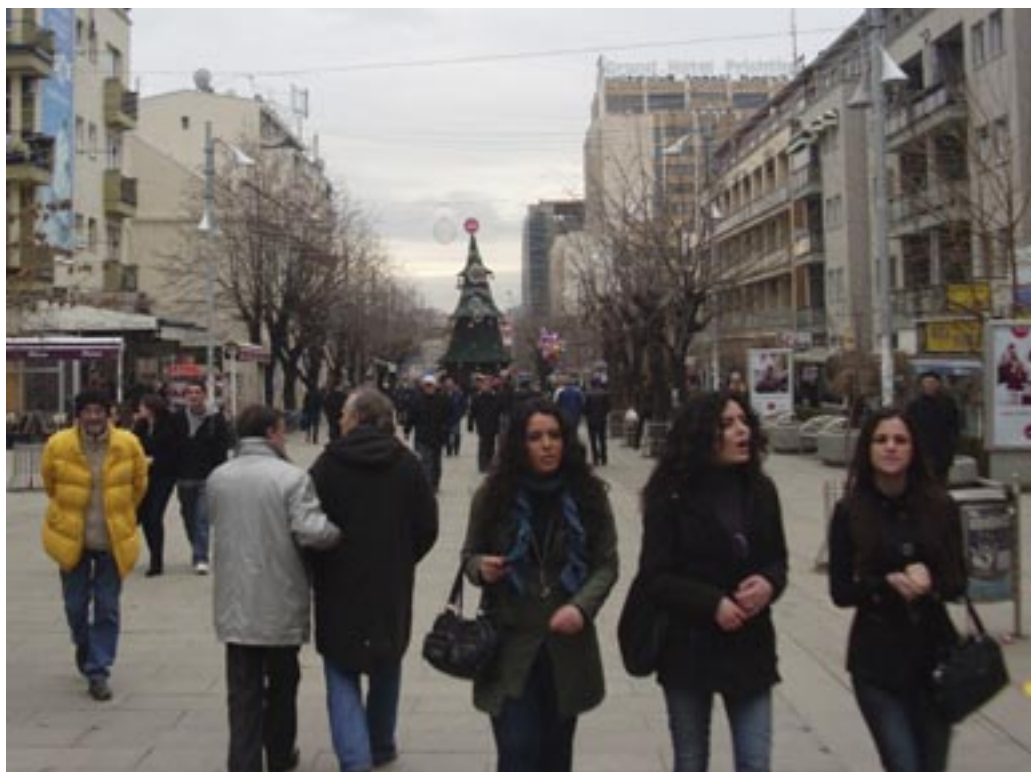
De MIVD ondersteunde tevens de beleidsvorming met betrekking tot de Balkan

met inlichtingen. Belangrijke aandachtspunten waren de toekomstige betrokkenheid van de Internationale Gemeenschap (IG) bij Kosovo en Bosnië-Herzegovina, alsmede de toenadering en toetreding van landen op de Balkan tot Euro-Atlantische structuren. Tegen de achtergrond van een nog altijd instabiele Balkan is het van belang bedreigingen van het vredesproces vroegtijdig te signaleren. In 2010 zal de MIVD de ontwikkelingen op de Balkan, Bosnië-Herzegovina en Kosovo daarom blijven volgen in het kader van de lopende missies.

Kosovo

Er vonden in 2009 geen grote geweldincidenten plaats in Kosovo. Kleine incidenten kwamen echter veelvuldig voor. Soms waren die gericht tegen leden van de IG. De eerste gemeenteraadsverkiezingen sinds de onafhankelijkheid verliepen zonder grote problemen. De parallelle bestuursstructuren van de Servische bevolkingsgroep in Kosovo veroorzaakten spanningen, zowel in Kosovo zelf als tussen Pristina en Belgrado. Voor de Kosovaarse regering is het een doorn in het oog dat zij maar beperkte invloed heeft in het door etnische Serviërs bewoonde Noord-Kosovo. Voor de regering in Pristina zullen het vestigen van effectiever gezag in het noorden en het terugdringen van parallelle bestuursstructuren van de Serviërs in Kosovo ook in 2010 belangrijke doelstellingen blijven.

Servië daarentegen bleef zich verzetten tegen de Kosovaarse onafhankelijkheid en trachtte, met alle diplomatieke en internationaal juridische middelen die het land ter beschikking

stonden, de onafhankelijkheid van Kosovo tegen te werken. Tegelijkertijd gebruikte Belgrado zijn invloed op de Serviërs in Kosovo om de situatie daar beheersbaar te houden.

Bosnië-Herzegovina

In Bosnië-Herzegovina veroorzaakten interetnische tegenstellingen ook in 2009 een gebrek aan effectief staatsgezag. De impasse leidde tot uitstel van de sluiting van het bureau van de Hoge Vertegenwoordiger (OHR) van de Internationale Gemeenschap (IG). Die sluiting kan de IG pas realiseren als voldaan is aan een vijftal doelstellingen en twee voorwaarden, die door de *Peace Implementation Council* in 2008 zijn gedefinieerd. Pas daarna zal er een overgang kunnen plaatsvinden naar een Speciale Vertegenwoordiging van de EU, waarbij de verantwoordelijkheid voor het hervormingsproces primair bij de Bosnische politici ligt.

In 2009 namen de politieke confrontaties tussen Bosnische politici in aantal en intensiteit toe. De dominante, mono-etnische politieke partijen stelden zich in 2009 steeds zelfverzekerder op jegens de internationale presentie. Hun bereidheid internationale richtlijnen na te leven, nam af. Het in november 2008 tussen de belangrijkste politici gestarte overleg over de oplossing van de voornaamste geschilpunten, liep in de zomer van 2009 vast. De OHR zag zich vaker gedwongen politieke leiders, met name de Bosnisch-Servische, van repliek te dienen. Dit kwam het gezag en het aanzien van de internationale gemeenschap niet ten goede. Ook de door de VS en EU geleide onderhandelingen op het Butmir-hoofdkwartier van EUFOR leverden geen resultaten op. Met het oog op de parlementsverkiezingen die in oktober 2010 gehouden zullen worden, lijkt het onwaarschijnlijk dat de politieke impasse voor die tijd doorbroken zal worden. Politici gebruiken de etnische tegenstellingen om hun herverkiezing zeker te stellen.

Irak NTM-I

Nederland heeft in 2009 deelname aan de *NATO Training Mission in Iraq* (NTM-I) voortgezet. Nederland droeg met zeven militairen bij aan deze missie, die de opbouw van Iraakse veiligheidseenheden ondersteunt. De MIVD volgt om die reden de veiligheidssituatie in Irak.

Het geweldsniveau is gelijk gebleven met dat van het voorgaande jaar, ofschoon enkele zware aanslagen in de tweede helft van 2009 grote aantallen slachtoffers eisten. Dergelijke aanslagen ondermijnen het veiligheidsgevoel van de bevolking en verscherpen de verhoudingen tussen de politieke partijen. De politieke arena is verdeeld over enkele kwesties die al jaren op politieke besluitvorming wachten. Een van die kwesties is de machtsverhouding tussen de centrale staat en de provincies, en met name de Koerdische deelstaat in Noord-Irak. De spanningen tussen bevolkingsgroepen in de omgeving van Kirkuk en Mosul duren voort, hetgeen gepaard gaat met geweldsincidenten.

De MIVD ondersteunde in 2009 de Nederlandse deelname aan de NTM-I. Aangezien Nederland ook in 2010 deelneemt aan de NTM-I, zal de MIVD aanhoudend aandacht besteden aan ontwikkelingen die van belang zijn voor het beschermen van de eigen eenheden (*force protection*).

UNTSO

Nederland neemt deel aan de VN-missie, *United Nations Truce Supervision Organization* (UNTSO). Deze VN-missie observeert de bestandslijnen tussen Israël, Syrië en Libanon. De Nederlandse inbreng beperkt zich doorgaans tot circa elf waarnemers, plus periodiek een stafofficier. De MIVD volgt om die reden het Israëlisch-Palestijnse conflict, de ontwikkelingen in Libanon en de politiek-militaire houding van Syrië.

In Libanon verliepen de parlementsverkiezingen zonder grootschalig geweld. Ook de veiligheidssituatie nadien bleef relatief rustig, al duurde de kabinetsformatie meerdere maanden. In de nieuwe eenheidsregering participeren alle grotere partijen en bevolkingsgroepen, waaronder de Libanese Hezbollah. Het monitoren van de situatie in Libanon is voor Nederland mede van belang, omdat het VN-tribunaal dat juridisch onderzoek doet naar de moord op ex-premier Hariri in 2005, in Leidschendam is gehuisvest.

Van belang voor de ontwikkelingen in Libanon is de houding van Syrië, dat vanouds grote invloed heeft op zijn buurland. Onder meer de welwillende opstelling van Syrië jegens Libanon, in combinatie met een toenadering tot Saudi-Arabië dat ook invloed uitoefent in Libanon, heeft geleid tot een verbeterde regionale en internationale positie van Syrië. Ook de goede betrekkingen met NAVO-lid Turkije en de herhaaldelijke bereidheid van Syrië tot indirecte onderhandelingen met Israël over de teruggave van de Golan droegen hieraan bij.

De missies in Irak, Libanon, Israël en Syrië worden in 2010 voortgezet. Daarom zullen deze aandachtsgebieden ook komend jaar nauwlettend door de MIVD op politiek-militaire en veiligheidsaspecten worden gevolgd.

Arabisch Schiereiland en Hoorn van Afrika

De Nederlandse marine heeft in 2009 deelgenomen aan maritieme missies rondom het Arabisch Schiereiland en de Hoorn van Afrika. De landen van het Arabisch Schiereiland en de Hoorn van Afrika nemen door hun aanzienlijke oliereserves en/of ligging aan de Golf, de Rode Zee en de Indische

Oceaan een strategische positie in. De sterke toename van scheepskapingen (ten opzichte van 2008) heeft ervoor gezorgd dat piraterij, in het bijzonder voor de kusten van Jemen, Somalië en Kenia hoog op de internationale agenda is gekomen. De Nederlandse missies zijn bedoeld om de vrije scheepvaart te waarborgen door bestrijding van piraterij. De MIVD heeft in het kader van de missies NAVO *'Allied Protector'* en EUNAVFOR *'Atalanta'* waaraan de

Hr.Ms. De Zeven Provinciën (maart – juni 2009) en de Hr.Ms. Evertsen (augustus – december 2009) deelnamen, ondersteuning geleverd door middel van diverse inlichtingenproducten en -rapportages. De Hr.Ms. Evertsen heeft als vlaggenschip gediend ten behoeve van de Europese staf waarover de Nederlandse commandeur P. J. Bindt het bevel voerde. Met deze missies is tevens een belangrijke bijdrage geleverd aan de beveiliging van de koopvaardij schepen en transporten van het *World Food Programme (WFP)*.

De Nederlandse bijdrage aan de maritieme missies ter bestrijding van piraterij heeft ertoe bijgedragen dat bescherming van koopvaardij schepen in de Golf van Aden verbeterde. Ook het begeleiden van de WFP-schepen heeft bijgedragen aan een ongestoorde aanvoer van hulpgoederen en voedsel voor duizenden hulpbehoevenden in Somalië. Piraterijactiviteiten zijn echter naar het oncontroleerbare Somalische Bassin en de Indische Oceaan verplaatst. Doordat de veiligheidssituatie op het land verslechterde in 2009 hebben hulporganisaties, waaronder het WFP ernstig hinder ondervonden bij transport en distributie van hulpgoederen. De islamistische rebellengroepen verwerpen buitenlandse inmenging en stellen zich ook agressiever op ten opzichte van buitenlandse hulporganisaties. Het WFP heeft enkele distributiecentra (tijdelijk) gesloten.

Jemen / GCC

Zowel de politieke situatie als de veiligheidssituatie in Jemen is het afgelopen jaar opnieuw sterk verslechterd. Dit komt door de uitstel van de geplande parlementsverkiezingen, de hernieuwde uitbraak van het gewelddadige conflict met de Huthi-rebellen, de escalatie van de protesten in het voormalige Zuid-Jemen, ontwikkelingen rondom al-Qaida op het

Arabische Schiereiland en de mislukte aanslag op een Amerikaans vliegtuig op Eerste Kerstdag.

Somalië

De problematiek van piraterij kan niet los worden gezien van de zwakke politieke situatie en slechte veiligheidssituatie in Somalië. De Somalische *Transitional Federal Government* (TFG) ontbeert het effectieve gezag en de middelen om tegen piraterij op te treden. Ondanks het vredesakkoord, dat in augustus 2008 werd gesloten tussen de TFG en een deel van de oppositiepartijen, is de veiligheidssituatie in Somalië het afgelopen jaar niet verbeterd. Nadat begin 2009 Ethiopische troepen uit Somalië vertrokken, zijn grote delen van Centraal en Zuid-Somalië overgegaan in handen van vooral oppositiepartij *al-Shabaab*. De TFG controleert niet meer dan delen van de hoofdstad Mogadishu.

Het bovenstaande heeft ertoe geleid dat de MIVD in 2009 analysecapaciteit heeft ingezet op het Arabische Schiereiland en de Hoorn van Afrika. In het bijzonder is aandacht besteed aan Jemen, Somalië en piraterij. Gezien het verband tussen piraterij op zee en de politieke- en veiligheidsontwikkelingen op land, werden beide thema's zoveel mogelijk in samenhang geanalyseerd. Dit leidde in 2009 tot verschillende inlichtingenrapporten. In dit kader heeft

de MIVD ook in diverse inlichtingen- en veiligheidsrapportages aandacht besteed aan de regionale politieke betrekkingen en de ontwikkeling van het politiek-militaire beleid in de lidstaten van de *Gulf Cooperation Council* (Saudi-Arabië, Koeweit, Bahrein, Qatar, de Verenigde Arabische Emiraten en Oman).

In 2010 zal de Nederlandse marine verschillende missies in het gebied voortzetten en daarom zal de MIVD ontwikkelingen op het Arabische Schiereiland en de Hoorn van Afrika ook komend jaar nauwlettend volgen.

Tsjaad EUFOR / MINURCAT

De MIVD heeft tot medio maart 2009 intensief aandacht besteed aan de politieke en veiligheidsontwikkelingen in Tsjaad. Reden hiervoor was de Nederlandse deelname, tot maart 2009, aan de missie van de Europese Unie in Tsjaad en de Centraal Afrikaanse Republiek (CAR), met een verkenningsspeloton mariniers. De VN-missie in de CAR en Tsjaad (MINURCATII) nam vanaf 15 maart 2009 de militaire taken van EUFOR over. De VN missie slaagde er niet in te zorgen voor een significant veiliger werkomgeving voor de humanitaire gemeenschap, vooral inbraken, *carjackings* en kidnappings zorgden voor veel onveiligheid. De aanhoudend slechte relatie met de Tsjadische regering staat samenwerking en heldere communicatie in de weg. Hierdoor blijven incidenten zich voordoen. N'Djamena staat, met het oog op aankomende verkiezingen eind 2010 en begin 2011, negatief tegenover een langer verblijf van MINURCAT en zal dit in de onderhandelingen over verlenging van het mandaat opbrengen.

Sudan UNMIS / UNAMID

Nederland neemt deel aan de VN-missie in Sudan (UNMIS). De MIVD volgt daarom nauwlettend de uitvoering van het *Comprehensive Peace Agreement* (CPA). Dit vredesakkoord maakte in 2005 een einde aan een langdurige burgeroorlog tussen Noord- en Zuid-Sudan. Het CPA vormt sindsdien de blauwdruk voor samenwerking tussen de twee landsdelen. In 2009 kwam het CPA in zwaar weer terecht door toedoen van groeiende spanningen tussen de ondertekenaars en regeringspartners *National Congress Party* (NCP) en de *Sudanese People's Liberation Movement* (SPLM). Zo werden de algemene verkiezingen verplaatst naar april 2010 en was er een impasse over diverse wetsvoorstellen. Doorbraken binnen het CPA werden bereikt na afronding van de volkstellingen en de uitspraak van het Permanente Hof van Arbitrage in Den Haag over de begrenzing van de betwiste grensregio Abyei. Ondanks oplopende emoties over het verloop van de kiezersregistratie in november werd dit proces in december succesvol afgerond. Op de valreep werd ook het omstreden pakket aan wetsvoorstellen, waaronder de Referendumwet en de Nationale Veiligheidswet, voor de jaarwisseling aangenomen.

Verder vereiste de aanhoudende crisis in Darfur de aandacht van de MIVD. Een grote rol die hierbij speelt, is het belang dat Nederland hecht aan de hybride missie van de Verenigde Naties en de Afrikaanse Unie in Darfur (UNAMID), en aan de bevordering van de internationale rechtsorde. De politieke polarisatie werd in maart 2009 ingeleid door de aanklacht van het Internationaal Strafhof in Den Haag tegen president Omar al-Bashir wegens schendingen van mensenrechten en oorlogsmisdaden in Darfur. De Sudanese

regering reageerde met de uitzetting van dertien westerse hulporganisaties die in Darfur actief waren. Khartoum heeft zich in 2009 sterk gemaakt voor politieke en militaire stabilisatie van Darfur. Hiermee wil de regering aangegeven zonder inmenging van buitenaf in staat te zijn het conflict ten einde te brengen. De Sudanese of internationaal genomen initiatieven om tot duurzame oplossingen voor de veiligheidssituatie in Darfur te komen, zijn in 2009 op niets uitgelopen.

Het jaar 2010 zal van essentieel belang zijn voor zowel de toekomst van Sudan als de gehele regio. Nu de implementatie van het CPA in een cruciale fase is gekomen, trachten beide partijen zich in zo'n gunstig mogelijke positie te manoeuvreren door de politieke ruimte die het CPA biedt uit te buiten. Gezien de investeringen in militaire middelen is de kans aanwezig dat deze spanningen tot een gewapende escalatie leiden. In combinatie met de lokale uitbarstingen van geweld in het Zuiden en in mindere mate in Darfur blijft de MIVD de veiligheidssituatie in Sudan actief volgen.

Democratische Republiek Congo EUSEC

In 2009 deden zich in het oosten van de Democratische Republiek Congo (DRC) enkele belangrijke ontwikkelingen voor. In 2008 werd vooral gevochten tussen het regeringsleger FARDC en Laurent Nkunda, leider van het *Congres National pour la Défense du Peuple* (CNDP). In 2009 was de strijd vooral gericht tegen de van oorsprong Rwandese Hutu-rebellengroep FDLR (*Forces Démocratiques de Libération du Rwanda*). Dit was mede het gevolg van een verbetering in de relatie tussen de DRC en Rwanda. De militaire druk op de FDLR, aangevuld met de arrestatie in het buitenland van enkele politieke kopstukken, leidde tot een aanzienlijke verzwakking van de rebellen. Van een uitschakeling is echter geen sprake. De humanitaire gevolgen van de militaire operatie tegen de FDLR zijn aanzienlijk. Zowel rebellen als het Congolese leger maken zich schuldig aan geweld tegen burgers.

Ook binnen het CNDP deden zich belangrijke ontwikkelingen voor. Op 23 maart kwamen de CNDP-rebellen en de regering tot een akkoord dat voorziet in de omschakeling van de CNDP van een politiek-militaire naar een politieke beweging. Dit akkoord neemt niet weg dat in 2009 sprake bleef van spanningen tussen het CNDP en de regering. Problemen rond de integratie van voormalige CNDP-rebellen in het Congolese leger roepen vragen op over de duurzaamheid van de vredesovereenkomst.

In het noordoosten van het land, vooral in de districten Haut-Uélé en Bas-Uélé van de provincie Orientale, verslechterde de veiligheidssituatie als gevolg van de strijd tegen de *Lord's Resistance Army* (LRA). Zowel het Congolese leger als MONUC hebben het afgelopen jaar hun presentie in beide districten fors uitgebreid. Als gevolg van de militaire druk is de LRA het afgelopen jaar aanzienlijk verzwakt.

MONUC werd in 2009 uitgebreid met ondermeer twee infanteriebataljons uit Egypte en Bangladesh en twee compagnieën *special forces* uit Egypte en Jordanië. In totaal gaat het om een uitbreiding van ruim 2.000 militairen en politiepersoneel, ongeveer tweederde van de eind 2008 door de VN Veiligheidsraad geautoriseerde troepenuitbreiding van MONUC.

Nederland levert een aanzienlijke financiële bijdrage aan het stabiliseren van Oost-DRC en is in diplomatiek opzicht nauw betrokken bij de regionale veiligheidsproblematiek.

Daarnaast neemt ons land met drie militairen deel aan de EU-missie gericht op het hervormen van het Congolese leger, EUSEC DRC. Om die redenen heeft de MIVD in 2009 over de situatie in (het oosten van) de DRC gerapporteerd en zal zij dit in 2010 voortzetten.

Burundi BINUB

Nederland draagt bij aan de ontwikkeling van de veiligheidssector door middel van een meerjarig *Security Sector Development* (SSD)-programma. Nederlandse militairen zijn sinds januari 2007 actief in Burundi, onder meer als adviseurs bij de Burundese

ministeries van Defensie en Binnenlandse Veiligheid en tot medio 2009 ook in de VN-missie BINUB (*Bureau Intégré des Nations Unies au Burundi*). Ter ondersteuning van deze inzet heeft de MIVD de ontwikkelingen in de veiligheidssector gevolgd en hierover regelmatig gerapporteerd.

Het formele vredesproces in Burundi is in 2009 nagenoeg afgerond. De laatst overgebleven rebellengroepering *Forces Nationales de Libération* (FNL) legde de wapens neer en werd omgevormd tot een politieke partij. De beëindiging van het gewapende conflict heeft een positief effect gehad op de veiligheid in het land. Criminaliteit blijft echter een groot probleem en het is nog te vroeg om te spreken van een stabiele situatie. Hieraan liggen diverse factoren ten grondslag, waaronder armoede, zwak bestuur en slecht functionerende instituties, verspreiding van kleine wapens en overbevolking.

Deze in potentie destabiliserende factoren kunnen samenkomen in de aanloop naar de verkiezingen in 2010. Dan kiezen de Burundezers een nieuwe president, een nieuw parlement en nieuw lokaal bestuur. In 2009 hebben de voorbereidingen op de verkiezingen reeds geleid tot oplopende politieke spanningen tussen de regeringspartij *Conseil National pour la Défense de la Démocratie – Forces de Défense de la Démocratie* (CNDD-FDD) enerzijds en de overige partijen anderzijds. De MIVD heeft de politieke ontwikkelingen in 2009 dan ook aandachtig gevolgd.

Hoofdstuk 3

Inlichtingentaak: regionale aandachtsgebieden

Naast de gebieden die de MIVD in de gaten houdt in verband met een militaire missie, zijn er aandachtsgebieden die gezien hun ligging van invloed (kunnen) zijn op crisisbeheersingsoperaties en landen die een specifiek belang hebben voor het Nederlandse veiligheidsbeleid. Of gebieden die relevant zijn voor het Nederlandse veiligheids- en defensiebeleid en waarvoor het tijdig signaleren van ontwikkelingen van belang is. Die aandachtsgebieden worden in dit hoofdstuk behandeld.

Caribische Gebied en Latijns-Amerika

Het Caribische gebied speelt vanwege de ligging een belangrijke rol bij de doorvoer van drugs vanuit Zuid-Amerika naar de VS en Europa. Aan de doorvoer van drugs zijn vaak andere vormen van criminaliteit verbonden, zoals mensensmokkel, witwassen van geld en illegale wapentransporten.

In de regio deden zich in 2009 geen gewapende conflicten voor tussen staten en er bestond derhalve geen noodzaak voor externe militaire interventie. Wel is sinds 2004 een VN-missie actief in Haïti. Deze missie wordt in 2010 voortgezet. In Colombia zette de regering haar campagne tegen de illegale gewapende groeperingen voort. Spanningen in de regio deden zich voor in de relatie tussen Venezuela en Colombia. Tevens leidde de afzetting van president Zelaya in Honduras tot een veroordeling door de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS).

Nederlandse Antillen & Aruba

Voor de MIVD is de permanente militaire aanwezigheid van de Nederlandse krijgsmacht op de Nederlandse Antillen en Aruba reden om ontwikkelingen op de Boven- en Benedenwindse eilanden, voor zover deze van invloed zijn op de Nederlandse krijgsmacht, op hoofdlijnen te volgen. De MIVD besteedde in 2009 ook aandacht aan mogelijke invloeden vanuit buurlanden op de Nederlandse Antillen en Aruba en zal dat naar aanleiding van de bij tijden verontrustende uitingen vanuit Venezuela in 2010 voortzetten.

De veiligheid van het Nederlandse defensiepersoneel op de eilanden is voor de MIVD een voortdurend punt van aandacht. In 2009 was geen sprake van een specifiek tegen Nederlandse militairen gerichte dreiging, noch op het gebied van georganiseerde criminaliteit, noch op het gebied van subversie, sabotage of terrorisme.

De staatkundige hervorming van de Nederlandse Antillen is een complex proces dat eind 2010 haar beslag moet krijgen. De Nederlandse Antillen houden op te bestaan en Curaçao en Sint Maarten zullen beide een land worden. De BES-eilanden (Bonaire, St. Eustatius en Saba) worden als openbaar lichaam in het Nederlandse staatsbestel geïncorporeerd. Defensie en buitenlandse betrekkingen blijven ook na de staatkundige hervorming van de Nederlandse Antillen een koninkrijksverantwoordelijkheid. De staatkundige hervorming heeft daarom slechts beperkte gevolgen voor Defensie. De inspanningen van de MIVD blijven gericht op samenwerking in de inlichtingen- en veiligheidsketen binnen het Koninkrijk. Voor alle eilanden is een vergelijkbare Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten van kracht. Hierdoor wordt de samenwerking vereenvoudigd en het democratisch proces verankerd.

Venezuela

In Venezuela zette president Chávez in 2009 zijn hervormingspolitiek voort. Door middel van een referendum heeft hij de mogelijkheid gekregen onbeperkt te worden herkozen. Hij streeft naar de vestiging van een socialistische staat en versterking van de staatsinvloed op de economie. Daarbij geeft president Chávez aan Latijns-Amerikaanse en Caribische integratie de hoogste buitenlandpolitieke prioriteit. Venezuela is een prominente speler in de regio en zal trachten zijn invloed in de regio verder te vergroten. Dit kan van invloed zijn op de Benedenwindse eilanden.

Met het aantreden van de regering-Obama in de VS zijn de Venezolaans-Amerikaanse betrekkingen niet verbeterd. Chávez beschuldigt de VS ervan een militaire omsingelingsstrategie te voeren, waarin volgens Chávez ook het Koninkrijk een rol speelt. In die zin heeft president Chávez einde 2009 ook Nederland van 'agressieve intenties' ten aanzien van Venezuela beschuldigd. De MIVD blijft de betrekkingen tussen de landen in de regio aandachtig volgen, mede vanuit het oogpunt van de koninkrijkstaak.

Colombia

De aandacht van de MIVD voor Colombia vloeide voort uit de Nederlandse deelname aan internationale operaties tegen de drugshandel in de Caribische regio. Hierbij speelde zowel de geografische nabijheid van de Benedenwindse eilanden als de status van Colombia als grootste producent en exporteur van cocaïne een rol.

In Colombia staat de strijd van de regering tegen illegale gewapende groeperingen nog steeds centraal. Bij deze groeperingen spelen drugsbelangen een grote rol. Pogingen van de regering om met illegale gewapende groeperingen tot een vredesproces te komen zijn echter gestagneerd. Nieuwe gewelddadige criminele groepen vormen op dit moment de grootste bedreiging voor de veiligheid in Colombia. Vooral de kans op ontvoeringen in de grensgebieden met Ecuador en Venezuela door illegale gewapende groeperingen is aanzienlijk. In 2010 zal de aandacht van de MIVD voor Colombia worden voortgezet.

Suriname

De aandacht van de MIVD voor Suriname houdt verband met de militaire samenwerking en de historische band tussen Suriname en Nederland. Vanwege de in beginsel halfjaarlijkse jungletraining van Nederlandse militairen in Suriname richtte de MIVD zich in 2009 vooral op de binnenlandse veiligheidssituatie in Suriname en op de politieke ontwikkelingen en stabiliteit op de langere termijn.

Suriname heeft de mondiale financieel-economische crisis in 2009 relatief goed doorstaan. In het algemeen is de situatie in Suriname stabiel, maar plaatselijk is sprake van spanningen die verband houden met illegale mijnbouw- of smokkelactiviteiten. De ontwikkelingen stonden in 2009 overigens steeds meer in het teken van de in mei 2010 te houden algemene verkiezingen en de voortgang van het 'Decembermoorden-proces'. De doorvoer van drugs via Suriname naar Europa blijft een bron van zorg. Ondanks de aanwezigheid van een grote islamitische gemeenschap speelt de radicale islam in Suriname geen rol.

De MIVD blijft de binnenlandse veiligheidssituatie in Suriname ook in 2010 volgen om eventuele (veiligheids)risico's voor trainende Nederlandse militairen en voor Nederlandse belangen en burgers in Suriname tijdig te onderkennen.

Voormalige Sovjet-Unie

Russische Federatie

Er hebben zich in 2009 in de Russische Federatie belangrijke ontwikkelingen voorgedaan op politiek-militair en militair-strategisch gebied. Het onderzoek van de MIVD richtte zich op de nieuwe Russische Nationale Veiligheidsstrategie, de ambitieuze en ingrijpende hervorming van de Russische krijgsmacht, de toekomst van de in Oekraïne gestationeerde Zwarte Zee Vloot en de Russische opstelling inzake wapenbeheersing. Dit laatste gebeurde mede tegen de achtergrond van de Russisch-Amerikaanse onderhandelingen over een opvolging van het *Strategic Arms Reduction Treaty I* (START-1).

De MIVD constateerde dat het Russische veiligheidsdenken vaak nog traditioneel van aard is. In deze context wordt veiligheid primair beschouwd in termen als militair vermogen, potentiële conflicten en mogelijke tegenstanders. In het Russische veiligheidsdenken wordt minder gekeken naar overeenkomsten, gezamenlijke belangen en mogelijkheden tot samenwerking. Daarnaast is er een neiging om in invloedsferen en *zero-sum* te denken. Tegen deze achtergrond bestaat er in Rusland zorg over de militaire veiligheid op lange termijn: de NAVO en de VS hebben immers een groot en groeiend militair overwicht op Rusland en het Westen zou de Russische Federatie bij belangrijke internationale dossiers niet als gelijkwaardige gesprekspartner behandelen. Deze *mindset* maakt dat ondanks een zekere ontspanning in de relatie met de VS, het Russisch buitenland- en veiligheidsbeleid gekenmerkt zal blijven door assertiviteit.

De ontwikkelingen in de Noord-Kaukasus (Tsjetsjenië, Noord-Ossetië, Dagestan,

Karabardino-Balkarië en Karastjajevo-Tsjerkessië) baren nog altijd zorgen. Separatistisch en religieus-extremistisch geweld dragen bij aan een situatie van voortdurende instabiliteit met een potentie van *spill-over*. De aanhoudende instabiliteit en de waargenomen verschuiving in zowel legitimatie als aard van het geweld waren in 2009 onderwerp van onderzoek.

Oekraïne

Oekraïne speelt door de geografische ligging, zijn belangrijke rol als gas-transitland en de onzekere oriëntatie van zijn buitenland- en veiligheidsbeleid een belangrijke rol ten aanzien van de toekomstige veiligheidssituatie in Oost-Europa. De binnenlandse politieke ontwikkelingen, en dan met name in aanloop naar de presidentsverkiezingen van 17 januari 2010, werden nauwlettend gevolgd.

Georgië

De situatie in de zuidelijke Kaukasus is door de augustusoorlog van 2008 tussen Rusland en Georgië paradoxaal genoeg enigszins gestabiliseerd. De MIVD heeft in 2009 gericht analysecapaciteit ingezet om de politiek-militaire ontwikkelingen in Georgië te volgen. Er is onderzoek gedaan naar de wijze waarop Georgië zijn defensiebeleid heeft geformuleerd na de verloren oorlog tegen Rusland. Daarnaast is onderzoek gedaan naar de Russische militaire presentie in Zuid-Ossetië en Abchazië en naar de politieke ontwikkelingen in de afgescheiden regio's.

Moldavië

Moldavië had in het voorjaar van 2009 te maken met hevige straatprotesten. Het land kampte de rest van het jaar met een aanhoudende politieke crisis. Dit lijkt te zijn bezworen met het aantreden van een nieuwe pro-Europese regering. Gelet op de geografische ligging van Moldavië (grenzend aan de EU en NAVO) en de aanwezigheid van een *frozen conflict* met Russische betrokkenheid, heeft de MIVD in 2009 onderzoek naar het land gedaan.

Azië

China

China's groeiende economische, politieke en militaire macht heeft zich ook in 2009 onverminderd doorgezet. Op de dag van de inauguratie van president Obama, publiceerde China zijn tweejaarlijkse defensie *white paper*. Het document onderstreept de steeds prominentere rol die China speelt op het wereldtoneel. Het benadrukt voorts de belangen die China wereldwijd heeft. De actievere houding op het wereldtoneel geschiedt tegen de achtergrond van grootschalige investeringen in de strijdkrachten, in het bijzonder de expeditionaire capaciteiten van de marine en de luchtmacht.

Het actieve Chinese beleid kwam onder meer tot uiting in de Chinese bijdrage aan de bestrijding van piraterij voor de kust van Somalië. De inzet markeert de eerste keer in vijf eeuwen dat de Chinese marine ver buiten de eigen territoriale wateren optreedt. China neemt overigens al langer deel aan VN-missies en zond in 2009 onder andere militairen uit naar Soedan en Congo.

De komende jaren zal China, naar verwachting, steeds meer zijn stempel gaan drukken op regionale en mondiale ontwikkelingen. De MIVD zal deze ontwikkelingen ook in 2010 blijven volgen.

Indonesië

De herverkiezing van president Yudhoyono in juni 2009 zorgde voor de voortzetting van het regeringsbeleid om de

institutionele en juridische capaciteiten te versterken en hiermee de stabiliteit en veiligheid in het land te bevorderen. Dit gold eveneens voor reeds ingezette hervorming en modernisering van de veiligheidssector. De MIVD had in 2009, evenals in de voorgaande jaren, aandacht voor de positie van de Indonesische strijdkrachten (*Tentara Nasional Indonesia*, TNI) binnen de democratische verhoudingen en voor de wijze waarop de autoriteiten omgaan met de ontwikkelingen in regio's als Atjeh en Papoea. In 2009 zijn verdere stappen gezet in het proces om de democratische inbedding van de TNI institutioneel te borgen.

Terrorismebestrijding in Indonesië en de regio blijven de aandacht hebben, mede vanwege de opleiding van Indonesische terroristen in Afghaans/Pakistaanse trainingskampen. De bomaanslagen in Jakarta op 17 juli 2009 bewijzen dat de dreiging van terrorisme nog steeds actueel is. Ondanks dat de autoriteiten erin geslaagd zijn de hiervoor verantwoordelijke terreurcel van Noordin M. Top op te rollen, blijft de kans op terreuraanslagen in Indonesië aanwezig. De MIVD zal Indonesië ook in 2010 blijven volgen.

Noord-Korea

De MIVD heeft aandacht aan Noord-Korea gegeven vanwege de spanningen rond het Koreaanse nucleaire programma. In april 2009 voerde Noord-Korea zijn tweede kernproef uit en lanceerde het een ballistische drietrapsraket. Dit leidde tot een veroordeling en tot een intensivering van sancties door de VN Veiligheidsraad. In reactie daarop besloot Noord-Korea uit het internationale overleg over de mogelijke beëindiging van zijn nucleaire programma te stappen. De internationale gemeenschap maakt zich grote zorgen over de intenties van het Noord-Koreaanse regime. Het land lijkt niet voornemens zijn nucleaire ambities op te geven. Ook de ontwikkeling van ballistische raketten en andere overbrengingsmiddelen ging onverminderd voort.

Midden-Oosten

De belangstelling van de MIVD voor het Midden-Oosten hangt samen met de vooraanstaande plaats die deze regio inneemt in het veiligheidsbeleid van het Westen.

Politieke, sociaal-economische en etnisch-religieuze spanningen en conflicten beïnvloeden de stabiliteit in dit gebied aan de zuid-oostflank van de NAVO. De aanzienlijke olievoorraden en de brugfunctie richting Centraal-Azië vormen aanvullende redenen voor de aandacht van de MIVD. Het garanderen van de vrije scheepvaart is van strategisch belang voor het Westen (*Sea Lines of Communication*, met name oliedoorvoer). Ook de verhouding tussen de olieproducerende landen kan gevolgen hebben voor de veiligheidsbelangen van het Westen. In 2009 werd de toestand in de regio bepaald door verschillende kwesties die al langer spelen. Het betreft de strijd tegen het internationale terrorisme, het Israëlijs-Palestijnse vraagstuk, de situatie in Irak en zowel de militaire opbouw als het nucleaire programma van Iran. De snel verslechterende situatie in Jemen kwam daar nog bij.

Iran

De buitenlandse politiek van Iran bleef formeel islamitisch geïnspireerd en kenmerkte zich voorts door politieke niet-gebondenheid. Tegelijkertijd toonde Iran onverminderd de ambitie om een machtsfactor van strategische betekenis in de regio te worden. Er is geen wijziging geconstateerd in de defensieve doctrine van *strategische afschrikking* (en vergelding) met behulp van ballistische raketten systemen. Iran nam in 2009 deel aan het veiligheidsoverleg inzake Irak en Afghanistan en hechtte belang aan goede betrekkingen met Turkije, Pakistan en de Golfstaten. Tegelijkertijd continueerde Iran de betrekkingen met Hamas, de Libanese Hezbollah en oppositionele groepen in Irak. De MIVD gaat ervan uit dat Iran het tot dusver gangbare beleid op hoofdlijnen zal voortzetten. Zoals in de voorgaande jaren zal de kwestie van het Iraanse nucleaire programma ook in 2010 de verhouding met de internationale gemeenschap bepalen. Het laat zich aanzien dat in 2010 in deze controversede internationale druk op Iran wordt opgevoerd.

Afrika

Hoorn van Afrika

De conflicten in Somalië brengen ernstige veiligheidsrisico's voor de gehele Hoorn van Afrika met zich mee. Ethiopië en Kenia hebben de veiligheidsmaatregelen in de grensstreek met Somalië verscherpt. Deze buurlanden, die de *Transitional Federal Government* (TFG) van Somalië steunen, kennen beide een substantiële etnische Somalische gemeenschap binnen hun landsgrenzen. Vooral Ethiopië en haar aartsrivaal Eritrea kennen een geschiedenis van sterke betrokkenheid bij ontwikkelingen in Somalië. De VN-veiligheidsraad nam in december 2009 Resolutie 1907 aan die sancties oplegt aan Eritrea, omdat het radicaal-islamitische groeperingen zou steunen die de TFG omver willen werpen.

West Afrika – Guinée en Ivoorkust

Terwijl buurlanden Liberia en Sierra Leone voortgaan met een langzame wederopbouw na een periode van diepe crisis, was het in 2009 Guinée dat zorgen baarde. Eind december 2008 diende zich een al langer verwachte crisis in de vorm van het overlijden van de dictator Lansana Conté aan. Zijn plaats werd ingenomen door een militaire junta onder leiding van kapitein Moussa Dadis Camara. Er zijn inlichtingenbijdragen geleverd met betrekking tot de oefening in het kader van het Amerikaanse *Africa Partnership Station* (APS USAFRICOM) waaraan de Hr.Ms. Johan de Witt voor de kust van West-Afrika heeft deelgenomen. Daarnaast zijn naar aanleiding van politieke ontwikkelingen bijdragen geleverd over Guinee en Ivoorkust.

Hoewel Camara een spoedige terugkeer naar een gekozen burgerregering beloofde, gaf hij in toenemende mate aan zelf het ambt van gekozen president te ambiëren. Een vreedzaam protest hiertegen werd eind september op bloedige en nietsontziende wijze verstoord. Hierbij kwamen meer dan 150 demonstranten om het leven. Een VN onderzoekscmissie naar deze gebeurtenissen concludeerde dat hier hoogstwaarschijnlijk sprake is geweest van misdaden tegen de mensheid, en stelde een behandeling door het Internationaal Strafhof voor. Hangende verdere ontwikkelingen is in Guinée een significant crisispotentieel aanwezig dat in het ergste geval kan escaleren tot taferelen als eerder gezien in de buurlanden Sierra Leone en Liberia.

In Ivoorkust had de crisis, die in 2002 leidde tot een feitelijke tweedeling van het land, in 2009 tot een einde moeten komen door de presidentsverkiezing in november. De verkiezingen werden echter wederom uitgesteld, en het blijft onduidelijk wanneer deze wel zullen plaatsvinden. Onduidelijk is of er werkelijk steekhoudende gronden voor een verder uitstel aanwezig zijn, of dat zittend president Laurent Gbagbo erop uit is om zijn huidige ambtstermijn verder op te rekken. Zolang de toetssteen aan de stembus niet plaatsvindt, zal onzeker blijven of de uitgesproken intenties tot verzoening ook werkelijk gemeend zijn. Ivoorkust lijkt momenteel weliswaar langzaam afstand te nemen van een dreigende afgrond, maar zekerheid hieromtrent bestaat niet.

Zimbabwe

In Zimbabwe werden in 2009 weinig vorderingen gemaakt bij de uitvoering van het akkoord van september 2008 om een regering van nationale eenheid te vormen. De oppositie is niet bij machte om hiertoe druk op president Mugabe en zijn ZANU-PF partij uit te oefenen. Binnen ZANU-PF zelf houdt men zich vooral bezig met een interne strijd rondom de opvolging van Mugabe en het behoud van individuele privileges.

De crisis in Zimbabwe houdt hiermee aan, en er zijn weinig tekenen die op een spoedige doorbraak doen hopen. Een lichtpunt is wel dat het ergste financiële wanbeleid van ZANU-PF tot een einde is gekomen met de opschorting van het gebruik van de lokale Zimbabweaanse dollar ten gunste van buitenlandse valuta. Hoewel de economie onverminderd op een laag peil staat, is hierdoor wel stabiliteit in lonen en prijzen opgetreden, en is niet langer enkel sprake van neergang. De regionale uitstraling van de crisis, alsook haar potentie tot explosief verloop, zijn hierdoor significant verminderd.

Hoofdstuk 4

Inlichtingen- en veiligheids taak: thematische aandachtsgebieden

De inlichtingen- en veiligheidstaak van de MIVD richt zich in dit hoofdstuk op proliferatie van massavernietigingswapens en conventionele wapens.

Proliferatie van massavernietigingswapens

De Veiligheidsraad heeft in resolutie 1540 uit 2004 uitgesproken zeer bezorgd te zijn over de dreiging die uitgaat van illegale handel in onder andere nucleaire wapens en overbrengingssystemen (proliferatie). De raad heeft dit aangemerkt als een bedreiging voor de internationale vrede en veiligheid.

Er zijn verschillende verdragen die zich richten op massavernietigingswapens. Het Non-proliferatieverdrag keert zich bijvoorbeeld tegen verdere verspreiding van nucleaire wapens: het staat alleen de daarin met zoveel woorden genoemde vijf kernwapenstaten het bezit van die wapens toe. Een ander verdrag behelst een algemeen verbod op kernproeven. Op het gebied van biologische en chemische wapens bestaan internationale verdragen die expliciet zijn gericht op uitbanning van deze strijdmiddelen. Voor overbrengingsmiddelen bestemd voor massavernietigingswapens is geen internationaal ontwapeningsverdrag van kracht.

In het kader van het tegengaan van proliferatie van massavernietigingswapens en bijbehorende overbrengingsmiddelen is een aantal (export)regelingen ontwikkeld die verbindend zijn voor de lidstaten.

De Nederlandse regering deelt de internationale zorgen en heeft zich aangesloten bij de verschillende verdragen en regelingen en hecht veel waarde aan de naleving daarvan, zowel door andere lidstaten als door Nederlandse bedrijven en instellingen.

Verdragen

- Nucleair: Non-proliferatieverdrag (NPV); *Comprehensive Test Ban Treaty* (CTBT).
- Biologisch: Biologische en Toxin Wapens Conventie (BTWC).
- Chemisch: Chemische Wapens Conventie (CWC).

Uitvoeringsorganisaties

- Nucleair: Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA); *Comprehensive Test Ban Treaty Organisation* (CTBTO).
- Chemisch: *Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons* (OPCW)

Exportcontroleregimes

- Nucleair: *Nuclear Suppliers Group* (NSG); *Zangger Committee*.
- Biologisch en chemisch: *Australia Group*
- Overbrengingsmiddelen: *Missile Technology Control Regime* (MTCR)

Landen van zorg

Verschillende landen worden op basis van eigen handelingen ervan verdacht massavernietigingswapens of bijbehorende overbrengingsmiddelen (in veel gevallen ballistische raketten) te ontwikkelen. In een aantal gevallen worden de verdenkingen mede gevoed door rapportage van internationale controlelichamen. Deze landen worden aangeduid als landen van zorg. De belangrijkste zijn Iran, Noord-Korea, Syrië en Pakistan.

Unit Contraprolieratie van MIVD en AIVD

In september 2008 heeft de samenwerking tussen de MIVD en de AIVD op het taakveld proliferatie geresulteerd in de oprichting van een gezamenlijke Unit Contraprolieratie (UCP). Daarin zijn alle activiteiten van beide diensten op dit taakveld samengebracht. Medewerkers van beide diensten werken sindsdien ook fysiek samen op één locatie en kunnen gebruikmaken van elkaars gegevens, informatieposities en contacten. Deze samenwerking heeft in 2009 geresulteerd in het uitbrengen van ruim vijftig inlichtingenproducten, twee ambtsberichten en een voorlichtingsbrochure over de risico's van productie en verspreiding van massavernietigingswapens, bestemd voor bedrijven, universiteiten en andere kennisinstellingen.

Een unit, twee taken

De UCP heeft op het terrein van proliferatie zowel een inlichtingentaak als een veiligheidstaak. De inlichtingentaak betreft het informeren van de regering over ontwikkelingen met betrekking tot programma's voor massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen in landen van zorg (capaciteiten en intenties). Deze taak behelst voorts het informeren van de Nederlandse strijdkrachten over (mogelijke) risico's met betrekking tot massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen voor eenheden in inzetgebieden. De veiligheidstaak betreft het leveren van bijdragen aan het tegengaan van verwervingsactiviteiten door of ten dienste van landen van zorg in en via Nederland.

Dit jaar is een herziene versie verschenen van de brochure 'Productie en verspreiding van massavernietigingswapens', een op verhoging van de weerbaarheid bij bedrijven en wetenschappelijke instellingen gerichte voorlichtingsbrochure van de AIVD en de MIVD.

Ontwikkelingen op nucleair gebied en overbrengingsmiddelen

Iran en Syrië hebben de afgelopen jaren activiteiten op nucleair terrein ontwikkeld die internationaal vragen hebben opgeroepen. Die vragen zijn in veel gevallen het gevolg van

een gebrek aan transparantie, waardoor onzekerheid bestaat ten aanzien van de werkelijke intenties van genoemde landen. Noord-Korea maakt geen geheim van de eigen nucleaire ambities en de vorderingen op dat vlak en Pakistan heeft reeds de beschikking over kernwapens. Alle vier genoemde landen kennen een programma voor de ontwikkeling van ballistische raketten.

- Iran voert proeflanceringen uit van ballistische raketten. Het land geeft geen antwoord op bepaalde vragen van het Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA) over nucleaire activiteiten.
- Noord-Korea heeft tot twee maal toe naar eigen zeggen een nucleaire proefexplosie laten plaatsvinden. Het land heeft zich - tot op heden als het enige - teruggetrokken uit het nucleaire Non-proliferatieverdrag. Inspecteurs van het IAEA worden niet meer toegelaten. Noord-Korea voert voorts eveneens proeflanceringen uit van ballistische raketten.
- Syrië voert ook proeflanceringen uit van ballistische raketten, zij het met een kleiner bereik dan Iran en Noord-Korea. Het land geeft bovendien geen antwoord op bepaalde vragen van het IAEA over nucleaire activiteiten.
- Pakistan heeft openlijk erkend dat het over nucleaire wapens en ballistische raketten beschikt. Ontwerpen en apparatuur hebben in het verleden vanuit Pakistan een weg gevonden naar andere (toenmalige) landen van zorg.

Chemische en biologische wapens

De internationale verdragen tegen biologische en chemische wapens staan onderzoek ten behoeve van defensieve maatregelen toe. Ten behoeve van dat onderzoek is het toegestaan te beschikken over kleine hoeveelheden (zogenoemde onderzoekshoeveelheden) biologische en chemische strijdmiddelen (agentia). Op chemisch terrein ziet de *Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons* (OPCW) erop toe dat deze mogelijkheid niet wordt misbruikt.

Door de snelle ontwikkeling van hun industrie neemt in landen van zorg het kennisniveau echter steeds verder toe. Deze landen zijn steeds beter in staat zelfstandig grondstoffen en apparatuur te ontwikkelen en te produceren. Daardoor is het vaak moeilijk met zekerheid vast te stellen dat onderzoek en productie alleen zijn gericht op civiele doeleinden.

- Onderzoek naar ziekteverwekkers als virussen en onderzoek naar en productie van vaccins dient op een veilige wijze plaats te vinden: ziekteverwekkers en vaccins mogen niet kunnen ontsnappen. De keerzijde is dat hiervoor ingerichte laboratoria door de getroffen veiligheidsmaatregelen ook uitermate geschikt zijn voor onderzoek naar en productie van (biologische) strijdmiddelen.

Verwerving van relevante kennis en apparatuur

In het kader van de veiligheidstaak vindt onderzoek plaats naar de verwerving van relevante kennis, apparatuur, materiaal en grondstoffen door landen van zorg. Deze verwerving kan zowel openlijk als heimelijk, in of via Nederland plaatsvinden. Indien nodig leidt dit onderzoek tot een ambtsbericht richting het Openbaar Ministerie. Dit jaar heeft één onderzoek tot een dergelijk ambtsbericht geleid. Daarnaast is vanuit de veiligheidstaak sprake van het alert maken van specifieke bedrijven en instellingen voor onderwijs en onderzoek naar verwervingsactiviteiten.

Door de internationale sancties tegen Iran vergt verwerving van voornoemde kennis en goederen ten behoeve van dat land extra aandacht. Bij het onderzoek naar ongewenste verwerving wordt intensief samengewerkt met het beleidsverantwoordelijke ministerie van

Economische Zaken en met uitvoeringsinstanties als de Douane en de opsporingsdienst FIOD/ECD.

Exportcontrole

Het ministerie van Economische Zaken legt aanvragen voor exportvergunningen betreffende strategische en *dual use*-goederen naar landen van zorg vrijwel altijd voor aan de AIVD en de MIVD. Deze diensten gaan vervolgens na wat bekend is omtrent de eindgebruiker en eventuele tussenstations. In voorkomende gevallen besteden de diensten eveneens aandacht aan de

bruikbaarheid van kennis en goederen in programma's voor massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen. De diensten stellen het ministerie van Economische Zaken vervolgens in kennis van hun bevindingen. Genoemd ministerie beslist vervolgens op basis van alle daar bekende informatie over de aanvraag.

In 2009 zijn in dit kader 95 aanvragen aan de AIVD en de MIVD voorgelegd, dat wil zeggen fors meer dan in het voorafgaande jaar. Deze stijging hangt samen met de verscherping van de sancties tegen Iran.

Militaire techniek

Het volgen van militairtechnologische ontwikkelingen is voor de MIVD van belang om een inschatting te kunnen maken van de dreiging van bestaande en toekomstige conventionele wapensystemen in (potentiële) risicolanden en inzetgebieden. Hiermee ondersteunt de MIVD de militaire en ambtelijke leiding van Defensie bij het besluitvormingsproces in aanloop naar en tijdens crisisbeheersingsoperaties en in het kader van de verwerving van materieel en overige middelen, zoals het project Vervanging F-16. De MIVD besteedde in 2009 daarom aandacht aan platforms, wapens en wapensystemen die nu en in de toekomst in gebruik zijn bij militaire strijdkrachten, paramilitaire organisaties en verzetsbewegingen in andere landen. Daarnaast werd onderzoek verricht naar de belangrijkste leveranciers van moderne wapensystemen en wapentechnologie. De MIVD volgde tevens de ontwikkelingen op het gebied van fundamentele en toegepaste fysica en technologie, voor zover deze van invloed kunnen zijn op platforms, wapens en wapensystemen en de uitvoering van militaire operaties. Hieronder worden de belangrijkste trends en ontwikkelingen geschetst.

De MIVD constateert een trend van toenemend gebruik van alternatieve sensoren en munitie, evenals van de toepassing van zogeheten *stealth*-technieken. Netwerkcapaciteiten spelen ook een steeds belangrijkere rol. Hierbij wordt de informatie van verschillende

wapenplatforms gekoppeld in een netwerk, waardoor een geïntegreerd omgevingsbeeld ontstaat en de platforms en wapens effectiever kunnen worden ingezet. De MIVD ziet ook een verdere ontwikkeling naar sensorintegratie, met een sterk verbeterde verwerkingscapaciteit, beeldopbouw en patroonherkenning tot gevolg.

Dankzij modulaire opbouw kunnen rups- en wielvoertuigen multifunctioneel en efficiënter worden ingezet. De toepassing van modulaire bepantsering en het gebruik van composieten betekenen dat grondgebonden platforms lichter worden. De technische ontwikkelingen ter bescherming van deze platforms zijn eveneens volop in beweging. Door de miniaturisering van sensoren, de toevoeging van geleiding en intelligentie en betere penetratie-eigenschappen wordt munitie effectiever. De MIVD constateert tevens een trend richting meer wendbaarheid en superieure voortstuwingsprestaties.

Ook maritieme platforms worden meer modulair opgezet, waarbij de sensoren, bewapening, bemanning en communicatiemiddelen worden aangepast aan de taak en de bijbehorende capaciteiten. Een belangrijke verbetering op het gebied van onderzeeboten is de toepassing van *Air Independent Propulsion (AIP)*, waardoor deze platforms langer zonder snorkelen kunnen opereren.

De dreiging van relatief goedkope kruisvluchtwapens blijft bestaan en ontwikkelt zich in de richting van minder zichtbare en kwetsbare wapens, die steeds sneller kunnen vliegen of juist traag zijn, maar enorm wendbaar. De zoekkoppen van de geleide wapens worden bovendien steeds slimmer.

Gevechtsvliegtuigen zijn steeds vaker voorzien van een schaalbare *Active Electronically Steered Array (AESA) (phased array)* radar en de piloten ervan worden geholpen door beslissingsondersteunende systemen en spraakherkenningssoftware. Onbemande vliegtuigen (*Unmanned Aerial Vehicle (UAV's)* en *Unmanned Aerial Combat Vehicle (UACV's)*) voor aanvalstaken staan bijzonder sterk in de belangstelling. De voordelen ervan zijn groot en ze kunnen in principe alle taken uitvoeren die voor mensen te saai, te bedreigend of te gevaarlijk zijn.

Het onderzoek naar de operationele toepassing van *Directed Energy Weapons (DEW)* (zoals laser- en radiofrequentiewapens) gaat voort. Verschillende toepassingen bieden mogelijkheden om elektronica te verstoren of te vernietigen, bijvoorbeeld via *Electro-Magnetic Pulse (EMP)* of *High Power Microwave (HPM)*. Tenslotte neemt de toepassing van ruimtevaarttechnologie een steeds belangrijkere plaats in bij het hedendaagse militaire optreden. Op het gebied van militaire ruimtevaart ziet de MIVD een trend naar de ontwikkeling van offensieve capaciteiten die specifiek gericht zijn op het neutraliseren van de ruimtevaartsystemen van tegenstanders.

Hoofdstuk 5

Contra-inlichtingentaak

De contra-inlichtingen taak van de MIVD betreft het uitvoeren van onderzoeken en operaties naar dreigingen als gevolg van onder meer. spionage, subversie, sabotage, terrorisme en extremisme tegen de defensieorganisatie in Nederland en daar waar de Nederlandse krijgsmacht in het buitenland actief is.

Internationaal Terrorisme

Het internationale terreurnetwerk al-Qa'ida vormt nog altijd een bedreiging voor een goed functioneren van de internationale rechtsorde en is daardoor mede bepalend voor het dreigingsbeeld tegen Nederland. Om bij te kunnen dragen aan de bescherming van Nederlandse defensiebelangen in Nederland en daarbuiten wordt onderzoek gedaan naar gebeurtenissen en ontwikkelingen op het gebied van terrorisme en religieus extremisme. Vanwege de militaire deelname aan internationale operaties is het voorstelbaar dat Nederlandse binnen- en buitenlandse belangen een doelwit vormen.

De MIVD schat in dat het aantal terroristische groeperingen verbonden aan en/of geïnspireerd door al-Qa'ida nog steeds toeneemt. De aan al-Qa'ida gelieerde organisaties hebben een netwerkstructuur en variëren in omvang van enkele tientallen tot enkele duizenden leden. Deze netwerkstructuur heeft een fluïde karakter doordat er continu nieuwe organisaties ontstaan uit afsplitsingen en samenvoegingen van bestaande groeperingen. Een aantal van deze organisaties neemt actief deel aan operaties in Afghanistan gericht tegen ISAF.

In Afghanistan en Pakistan is het afgelopen jaar het aantal geweldsincidenten waarbij gebruik wordt gemaakt van verschillende aanvalstactieken toegenomen. De MIVD volgt de trends in *modus operandi* en doelwitselectie van de diverse netwerken die in die regio actief zijn.

Het aantal landen en zones waar aan al-Qa'ida gelieerde organisaties actief zijn, neemt eveneens nog steeds toe. Zo werden het afgelopen jaar ook aanslagen uitgevoerd in Nigeria, China, Algerije, Mauritanië en Somalië.

Ontwikkeling Internationaal Terrorisme in voor de krijgsmacht relevante regio's

Grensgebied Afghanistan-Pakistan

In het grensgebied tussen Pakistan en Afghanistan is een aantal jihadistische netwerken actief dat handelt vanuit een radicaal-islamitische overtuiging. Deze netwerken vormen een bedreiging voor de Nederlandse militaire inzet in Afghanistan. Er bestaat een samenwerking tussen de belangrijkste netwerken in de regio zoals de kern al-Qa'ida, de (Pakistaanse) Taliban, de *Lashkar e Taiba*, de *Islamic Movement of Uzbekistan* (IMU), de *Islamic Jihad Union* (IJU) en het *Haqqani*-netwerk. Tussen deze netwerken vindt een uitwisseling plaats van personeel, materieel en kennis.

Er zijn indicaties dat verschillende Europeanen zich aangesloten hebben bij de bovengenoemde netwerken. Deze personen vormen na hun training een dreiging in Europa indien zij terugkeren naar het Westen. Zij kunnen echter ook lokaal ingezet worden tegen de Nederlandse militaire presentie en belangen in Afghanistan en Pakistan.

Irak

In 2009 is de van al-Qa'ida uitgaande dreiging afgenomen als gevolg van de succesvolle militaire operaties van het Iraakse leger, de Amerikaanse troepen en de met hen samenwerkende *Awakening Councils* (soennitische buurtwachten). De instroom van buitenlandse strijders is sterk afgenomen, waardoor al-Qa'ida in Irak een voornamelijk lokaal fenomeen is geworden.

Midden Oosten

De aan al-Qa'ida gelieerde beweging op het Arabisch Schiereiland, AQAS, is in januari 2009 voortgekomen uit een fusie van *jihadistische* netwerken in Saoedi-Arabië en Jemen. AQAS wordt erkend door de leiding van al-Qa'ida in Pakistan.

AQAS levert een bijdrage aan de wereldwijde *jihad* van al-Qa'ida. Zo heeft AQAS in 2009 twee aanslagen buiten Jemen opgeëist. In augustus 2009 eiste de beweging de verantwoordelijkheid op voor de aanslag op de Saoedische prins Muhammad bin Nayif. Vervolgens eiste AQAS de verantwoordelijkheid op voor de poging tot aanslag op een Amerikaans passagierstoestel, dat op 25 december vanaf Schiphol in Detroit arriveerde.

Levant

Al-Qa'ida probeert munt te slaan uit de verontwaardiging in de islamitische wereld over het beleid van Israël jegens de Palestijnen. De operatie *Cast Lead* van het Israëlische leger tegen Hamas in januari 2009 gaf daarom opnieuw aanleiding voor dreigementen van al-Qa'ida-leiders zoals Bin Laden aan het adres van Israël en het Westen.

In Libanon bevinden zich enkele *jihadistische* netwerken die een bedreiging vormen voor de *United Nations Interim Force in Lebanon* (UNIFIL) troepen en andere westerse doelen. Het geringe succes van de *jihadisten* in Libanon komt door hun beperkte mogelijkheden en de grote waakzaamheid van zowel het Libanese leger als van de internationale vredesmacht UNIFIL.

Somalië

De Somalische terroristische groepering al-Shabaab heeft in 2009 haar machtspositie in Somalië versterkt. Het zuiden van Somalië en delen van de hoofdstad Mogadishu werden in 2009 gedomineerd door al-Shabaab. Door de opkomst van al-Shabaab en de sterke toename van piraterij in de regio is de veiligheidssituatie in Somalië verslechterd. De strijd in Somalië heeft in 2009 een internationaal karakter gekregen. Al-Qa'ida heeft haar pijlen gericht op Somalië als nieuw strijdtoneel. al-Shabaab heeft contacten met het al-Qa'ida-netwerk in Oost-Afrika, al-Qa'ida in Jemen en de al-Qa'ida-kern.

Europa

Vanwege de Nederlandse militaire presentie in zowel Afghanistan als op de Balkan heeft de MIVD in 2009 onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van terroristische netwerken in Europese landen. Hierbij werd voornamelijk gekeken naar de relatie tussen deze netwerken en de netwerken in de Nederlandse uitzendgebieden.

Via *ihadistische* boodschappen op het internet is Europa in het afgelopen jaar meerdere malen bedreigd met aanslagen. Niet alleen werd er bedreigd met aanslagen in Europa zelf, waarbij Duitsland prominent vermeld werd, ook de belangen van Europese landen in Afghanistan vormden het doelwit van *ihadistische* retoriek. Onderzocht is of er sprake is van netwerken die een bedreiging kunnen vormen tegen de defensieorganisatie in Nederland.

Overige ontwikkelingen op het gebied van terrorisme

Zelfmoordterrorisme

De MIVD bestudeert het fenomeen zelfmoordterrorisme en constateert dat het aantal organisaties dat van deze tactiek gebruik maakt sterk is toegenomen. Ook hebben de aanslagen in 2009 steeds meer slachtoffers geëist en heeft de trend van mondiale verspreiding van het fenomeen zich in 2009 voortgezet.

In de laatste maanden van 2009 werd een reeks van zelfmoordaanslagen in Pakistaanse steden uitgevoerd als vergelding voor Pakistaanse militaire offensieven aan de grens met Afghanistan. Een aantal daarvan was gericht tegen hoofdkwartieren van het Pakistaanse leger en de Pakistaanse inlichtingendienst. In Afghanistan deed zich het afgelopen jaar gemiddeld iedere drie dagen een zelfmoordaanslag voor. Meerdere deelnemers aan ISAF kregen het afgelopen jaar met de tactiek te maken. In Irak namen de zelfmoordaanslagen in aantal fors af maar de impact van de aanslagen die zich voordeden in augustus, oktober en december was vernietigend en leidde tot een verslechtering in de betrekkingen tussen Irak en Syrië omdat de aanslagen mogelijk vanuit Syrië werden voorbereid en aangestuurd.

Informatie-jihad

Het afgelopen jaar was op internet nog steeds een toename waarneembaar van *ihadistische* propaganda-uitingen in andere talen dan het Arabisch of ondertiteld. Door het gebruik van meerdere talen en een toenemende verspreiding via *YouTube* en sociale netwerksites wordt het potentiële verspreidingsgebied van de boodschappen aanmerkelijk vergroot. Naast het dreigen met geweld, in de vorm van aanslagen tegen westerse belangen, vervullen internetboodschappen een belangrijke marketingtechnische functie. Deze worden gebruikt voor rekruteringsdoelinden en, niet minder belangrijk, ook voor de oproep tot financiële ondersteuning van de jihad.

Spionage

Buitenlandse inlichtingendiensten trachten door middel van spionage vroegtijdig geïnformeerd te zijn omtrent beleid, plannen en ontwikkelingen in de defensieorganisatie en de defensie-industrie van andere landen. Ook in Nederland zijn diverse buitenlandse inlichtingendiensten heimelijk actief. Onderkende aandachtsgebieden zijn onder meer scheepsbouw en wapen- en sensorsystemen. Sleutelfunctionarissen behorende tot de defensieorganisatie en het bedrijfsleven, wetenschappers, ambtenaren, diplomaten en politici zijn doelwit voor deze diensten. In dit kader maakt de MIVD de defensieorganisatie en de defensie-industrie bewust van de risico's door middel van voorlichting over de activiteiten en methodes van buitenlandse inlichtingendiensten. Het transparante karakter van de defensieorganisatie en de Nederlandse maatschappij en de toename van

vriendschappelijke banden met een diversiteit aan landen bemoeilijkt echter het onderkennen van spionage-activiteiten. Benaderingspogingen van het Nederlandse defensiepersoneel door vertegenwoordigers van buitenlandse diensten blijft een moeilijk bloot te leggen en te ondervangen activiteit. Om de woorden van de voormalige CIA Directeur James M. Olsen te gebruiken, *“Counterintelligence, without question, is the toughest job in the world of spying”*.

Contra-spionage heeft tot doel om spionage activiteiten te voorkomen c.q. te verijdelen. Op het gebied van contra-spionage werkt de MIVD nauw samen met de AIVD.

Rechts extremisme

De MIVD verricht onderzoek naar rechts-extremistische partijen, organisaties, groeperingen en personen. Doel van het onderzoek is het weren van rechts-extremisme, omdat dit gedachtegoed de veiligheid en paraatheid van de krijgsmacht kan schaden. Concreet richt het onderzoek zich op het onderkennen van personen of groepen binnen de defensieorganisatie, die het rechts-extremistische gedachtegoed aanhangen, dan wel (actief) steun verlenen aan rechts-extremistische partijen en organisaties.

In 2009 heeft zich een beperkt aantal vormen van rechts-extremisme in de defensie-organisatie voorgedaan. Uit onderzoek is gebleken dat in het merendeel van de ontvangen meldingen geen sprake was van rechts-extremistisch gedrag, maar van misplaatste humor of machogedrag. Enkele meldingen hadden betrekking op extremisme buiten de defensieorganisatie; deze zijn met de AIVD gedeeld voor nader onderzoek. Er zijn in 2009 geen meldingen ontvangen die betrekking hadden op voorvallen van racistische aard.

Antimilitarisme

De MIVD onderzoekt activiteiten van politiek links geïnspireerde organisaties of personen die afbreuk doen aan het functioneren van de defensieorganisatie, de defensie-industrie of van militaire bondgenoten die aanwezig zijn op Nederlands grondgebied. De aandacht richt zich vooral op individuen en groepen die er op uit zijn hun onvrede over defensiegerelateerde zaken met vernielacties kenbaar te maken.

De MIVD probeert schade aan defensiebelangen als gevolg van vernielacties te beperken door commandanten te attenderen op mogelijk op handen zijnde acties en hen te adviseren over de te nemen maatregelen.

In 2009 bestond de NAVO zestig jaar. Dit bracht antimilitaristen ertoe hun vizier te richten op objecten in Nederland met een NAVO-betrokkenheid. Speerpunt werd de luchtmachtbasis te Nieuw Milligen waar zich een mobiel luchtruimbewakings- en bevelvoeringssysteem van de NAVO bevindt. Activisten hebben zich enkele malen toegang tot de basis weten te verschaffen door het knippen van gaten in het hekwerk. Daarnaast was er een enkele keer sprake van een actie door antimilitaristen waarbij militair terrein ongeautoriseerd werd betreden en objecten werden beklad.

Overige aandachtsgebieden

Cyber Warfare

De MIVD heeft in 2009 meer aandacht geschonken aan het fenomeen *Cyber Warfare*. Er is een begin gemaakt met het opbouwen van een normbeeld door middel van het monitoren en het vastleggen van mogelijke indicatoren. Hiertoe is zowel binnen als buiten de defensie-organisatie samenwerking gezocht en tot stand gebracht. De MIVD participeert bijvoorbeeld in een defensiebrede stuurgroep onder leiding van de Directie Informatie en Organisatie. De gebruikte technologie en technieken in het kader van *Cyber Warfare* wijken niet wezenlijk af van de gebruikelijke technische ICT-dreigingen, alleen de schaalgrootte en doelstelling kunnen verschillen. Hoewel de dreiging reëel aanwezig is, zijn het afgelopen jaar geen *Cyber Warfare* activiteiten gericht tegen de defensie-organisatie onderkend.

Islamitische radicalisering

Het onderkennen van islamitische radicalisering van personen of groepen binnen de defensieorganisatie had in 2009 de aandacht van de MIVD. Hierbij werd gelet op radicaliseringsvormen die kunnen leiden tot terroristische acties, maar ook op vormen die de taakuitvoering van Defensie kunnen verstoren.

Door *salafistische* predikers en de verspreiding van radicaal-islamitisch materiaal via internet wordt de toegankelijkheid tot het radicaal-islamitisch gedachtegoed vergroot. Het zijn vooral jonge moslims tussen de 18 en 25 jaar die worden aangesproken door deze radicale stroming, maar in sommige gevallen worden ook ouderen en niet-moslims geïnspireerd. Kritische en soms als kwetsend ervaren uitspraken over de Islam en Koran vanuit de Nederlandse samenleving en de aanwezigheid van westerse militairen in islamitische landen versterken de aantrekkingskracht van radicaal islamitisch gedachtegoed. Het kan niet worden uitgesloten dat ook binnen Defensie, als afspiegeling van de maatschappij, een aantal medewerkers zich aangetrokken voelt tot het radicaal-islamitisch gedachtegoed. Het optreden van Nederlandse militairen in Afghanistan zou deze gevoelens verder kunnen aanwakkeren. Het bloedbad op de Amerikaanse legerbasis Ford Hood, dat op 5 november 2009 door een islamitische legerpsychiater werd aangericht, geeft de noodzaak aan om radicale gedachten tijdig te onderkennen.

Hoofdstuk 6

Veiligheidstaak: veiligheidsbevordering

De veiligheids(bevorderende)taak van de MIVD richt zich niet alleen op de krijgsmacht maar ook op de defensie-industrie. Dit gebeurt door het geven van adviezen op het gebied van personele, materiële en gegevensveiligheid. Tevens verricht de MIVD onderzoek om de veiligheid en paraatheid van de krijgsmacht te kunnen waarborgen.

Meldingen van veiligheidsincidenten

De MIVD heeft in 2009 een paar duizend meldingen ontvangen en onderzocht over (vermeende) veiligheidsincidenten die zich bij of in relatie tot defensie hebben voorgedaan. Deze incidenten zijn tevens systematisch en trendmatig op contra-inlichtingen- en veiligheidsaspecten beoordeeld om een goed inzicht in lopende en komende gebeurtenissen te verkrijgen. Op grond hiervan moet Defensie in staat zijn meer gerichte maatregelen te nemen om de veiligheid te verbeteren. Daar waar van toepassing is de informatie gedeeld met andere diensten of instanties.

Ook werden in 2009 bestuursorganen en diverse regerings- en overheidsfunctionarissen benaderd door personen die op indringende wijze een boodschap kwijt wilden, waarvan de aard en inhoud aanleiding gaf tot nader onderzoek. In een enkel geval betrof het meldingen van of over (voormalige) defensiemedewerkers. De MIVD is in 2009 met de AIVD, het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD) en de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding (NCTb) een intensievere samenwerking aangegaan om personen die mogelijk een fixatie hebben ontwikkeld sneller te duiden en zodoende sneller te onderkennen of een dergelijk persoon een dreiging vormt voor de nationale veiligheid.

Industrieveiligheid

Veiligheidsbevordering

Industrieveiligheid omvat de beveiliging van personeel, materieel en informatie bij civiele bedrijven die zijn belast met de uitvoering van gerubriceerde of vitale defensieopdrachten. De MIVD verstrekt adviezen met betrekking tot de implementatie van de beveiligingseisen en oefent controle uit op de naleving van het beleid. In 2009 heeft de MIVD in dat kader zeven integrale bedrijfsaudits uitgevoerd. In 2009 werden 268 van de 520 voor gerubriceerde defensieopdrachten ingeschakelde bedrijven bezocht. Dit gebeurde grotendeels in het kader van de aanbesteding en de realisatie van nieuwe (inter)nationale defensieopdrachten. Daaruit is naar voren gekomen dat een adequate beveiliging van de ICT-omgeving nog steeds een heikel punt is. Hiernaast zijn onder andere op verzoek van het bedrijfsleven 35 veiligheidsbriefings verzorgd, deels in samenwerking met de AIVD. De MIVD heeft in samenwerking met het Defensie Inlichtingen en Veiligheidsinstituut (DIVI) twee trainingen voor beveiligingsfunctionarissen en projectleiders van bedrijven verzorgd.

Er zijn veiligheidsadviezen verstrekt in het kader van diverse internationale materieelprojecten van de NAVO. Bij dergelijke projecten wordt nauw samengewerkt met de Defensie Materieel Organisatie (DMO). Er heeft voorts regelmatig overleg plaatsgevonden met bedrijven en de DMO over de wenselijkheid van export van sensor-, wapen-, communicatie- en radarsystemen en technologie naar diverse landen. Ook werd in enkele gevallen bijgedragen aan het opstellen van adviezen ten behoeve van de ministeries van Economische

Zaken en van Buitenlandse Zaken ten aanzien van de proliferatie van militaire technologie. Defensie heeft het afgelopen jaar veelvuldig gebruik gemaakt van personeel via uitzendbureaus, bemiddelaars en detacheringbureaus waarbij soms complexe constructies worden gehanteerd. Raamcontracten, bijvoorbeeld op het gebied van ICT-beheer, leidden tot een toename van het aantal vertrouwensfuncties bij de bedrijven. Dit vergde extra inspanningen, bij een schaarse capaciteit, op het gebied van bezoeken, (beveiligings)begeleiding, audits en veiligheidsonderzoeken.

Voorts is sprake van een toenemend aantal verzoeken van bedrijven om op gerubriceerde Defensie-, NAVO- of EU-projecten werknemers in te zetten met een niet-Nederlandse

nationaliteit. Ook wordt steeds vaker bezoek van buitenlanders aangevraagd uit landen waarmee geen beveiligingsovereenkomst is afgesloten. De MIVD heeft de toelaatbaarheid van dergelijke bezoeken aan defensielocaties en -bedrijven beoordeeld en zo nodig aanvullende voorwaarden gesteld.

Algemene Beveiligingseisen Defensieopdrachten

De in 2008 aangekondigde herziening van de Algemene Beveiligingseisen Defensieopdrachten (ABDO) heeft in 2009 niet kunnen plaatsvinden. De eerste opzet uit 2008 heeft vanwege capaciteitsgebrek echter niet aan de voorwaarden voor herziening voldaan. In nauwe samenwerking met de Beveiligingsautoriteit (BA) wordt alsnog gestreefd naar een volledige herziening van de ABDO-reglementen.

Civiele contacten

De jaarlijkse relatiedagen voor de beveiligingsfunctionarissen en projectleiders van defensieorderbedrijven vonden in 2009 plaats bij de Koninklijke Marine te Den Helder. Tijdens deze dagen zijn presentaties verzorgd over IED's en het *hacken* van computers. Voorts werd deelgenomen aan de bedrijvenbeurs in AHOY Rotterdam, georganiseerd door de Stichting Nederlandse Industrie voor Defensie en Veiligheid (NIDV). De MIVD heeft voorlichting gegeven over contra-inlichtingen en veiligheidsaspecten waar het bedrijfsleven mee kan worden geconfronteerd.

Luchtfotografie

De MIVD draagt zorg voor uitvoering van het Koninklijk Besluit (KB) waarin het maken van opnamen vanuit luchtvaartuigen aan vergunningsplicht is onderworpen. Technologische ontwikkelingen, onder andere op het gebied van satellietbeelden, hebben echter geleid tot discussie over de handhaving van dit KB. De discussie zal in 2010 worden voortgezet.

Requests for Visit

De MIVD draagt zorg voor de behandeling van *Requests for Visit* en de verstrekking van *clearances* voor Nederlandse defensiemedewerkers die een dienstreis naar het buitenland maken, alsook voor buitenlanders die in Nederland een defensielocatie willen bezoeken. In 2009 zijn circa 2.000 uitgaande en 800 inkomende *Requests for Visit* verwerkt.

Personele Veiligheid Veiligheidsonderzoeken

De MIVD is belast met de uitvoering van veiligheidsonderzoeken naar (kandidaat-) vertrouwensfunctionarissen bij het ministerie van Defensie en bij defensieorderbedrijven. Bij positieve afronding van het veiligheidsonderzoek geeft de MIVD een Verklaring van Geen Bezwaar (VGB) af. Dit is een voorwaarde voor aanstelling van een functionaris op een vertrouwensfunctie.

Een VGB wordt afgegeven als op basis van een veiligheidsonderzoek geen reden bestaat om een persoon niet te plaatsen op een vertrouwensfunctie. Op grond van het onderzoek van de MIVD is in 2009 de VGB in 144 gevallen geweigerd en in vijftien gevallen ingetrokken. Dit vormt een stijging ten opzichte van 2008. Deze toename werd onder meer veroorzaakt door het ontbreken van voldoende informatie wegens verblijf van bedoelde persoon in het buitenland. De MIVD constateert dat de complexiteit van onderzoeken stijgt.

Daarnaast voert de MIVD periodiek hernieuwde onderzoeken uit en worden er incidenteel veiligheidsonderzoeken ingesteld wanneer gegevens hiertoe aanleiding geven. Zo zijn binnen het ministerie van Defensie commandanten verplicht veiligheidsrelevante incidenten waarbij defensiepersoneel is betrokken aan de MIVD te melden. Dit kan een aanleiding zijn voor het instellen van een hernieuwd veiligheidsonderzoek.

Uitbreiding capaciteit

De beschikbare capaciteit voor veiligheidsonderzoeken is ingericht op het uitvoeren van circa 25.000 onderzoeken per jaar. Het aantal aangevraagde onderzoeken bedroeg in 2009 echter meer dan 30.000, waarvan er 24.717 in behandeling zijn genomen. Daarbij is prioriteit gegeven aan sollicitanten bij Defensie en de onderzoeken in verband met uitzendingen. Vanwege de stijging in aantal en complexiteit is besloten de voorziene uitbreiding van de capaciteit en invoering van een gedigitaliseerd werkproces te versnellen om de doorlooptijd te verkorten. Door de onderbezetting kon in 2009 slechts zeventig procent van de onderzoeken binnen de wettelijke termijn van acht weken worden afgerond. De doelstelling is dat ten minste negentig procent van de veiligheidsonderzoeken binnen de termijn van acht weken is afgerond.

Verruiming termijn

Naast de uitbreiding in capaciteit en digitalisering van het proces, is besloten de termijn van hernieuwde veiligheidsonderzoeken te verruimen, ofschoon niet over de hele linie. De onderzoeken op B en C niveau zal de MIVD vooralsnog niet langer elke vijf jaar uitvoeren, maar ten minste elke tien jaar. Deze maatregel geldt voor het militair en burgerpersoneel van Defensie, met uitsluiting van de Koninklijke Marechaussee. De militairen en burgers van de KMar ondergaan namelijk een D- dan wel E-veiligheidsonderzoek. Voor hen blijft het vijfjaarlijkse onderzoek gehandhaafd. Ook voor tolken, medewerkers van defensieorderbedrijven met een ABDO-status, uitzend- en inhuurkrachten bij Defensie en stagiaires alsmede voor alle functies op het veiligheidsmachtigingsniveau A blijft de periode van vijf jaar tussen veiligheidsonderzoeken gehandhaafd.

Leidraad persoonlijke gedragingen en omstandigheden

Naar aanleiding van een toenemende behoefte aan inzicht in de onderwerpen waaraan de diensten in veiligheidsonderzoeken aandacht schenken, hebben de MIVD en de AIVD

gezamenlijk een leidraad ontwikkeld die duidelijk maakt welke persoonlijke gedragingen en omstandigheden een rol spelen in veiligheidsonderzoeken. De diensten toetsen op eerlijkheid, onafhankelijkheid, loyaliteit en integriteit en beschrijven in de leidraad wat onder deze criteria wordt verstaan. Daarnaast vermeldt de leidraad de bezwaar- en beroepsprocedure.

Vooruitblik

Naast genoemde versterking van het proces veiligheidsonderzoeken zullen in 2010 de beleidsregelingen justitiële antecedenten bij veiligheidsonderzoeken Defensie c.q. Koninklijke Marechaussee worden herzien. Hiermee zal onder meer een nog transparantere regeling ontstaan met betrekking tot de beoordeling van het gebrek aan gegevens door verblijf in het buitenland van de kandidaat-vertouwensfunctionaris. Voorts zal een herziening van het beleid omtrent vertrouwensfuncties plaatsvinden, in het bijzonder inzake de aanwijzing van functies als vertrouwensfunctie op basis van de vereiste ambtelijke integriteit. Met de AIVD zal de personele uitwisseling op het gebied van veiligheidsonderzoeken, evenals de bestaande bredere samenwerking, worden voortgezet en waar mogelijk geïntensiveerd.

Gegevensveiligheid

De MIVD heeft tevens tot doel bij te dragen aan de veiligheid van de bedrijfsvoering van Defensie. Dat doet de MIVD door onderzoek te doen naar de integriteit van (in gebruik zijnde) ICT- en Telecommunicatie-middelen en de daarmee verwerkte gegevens, en de elektronische veiligheid van ruimtes en voertuigen. De uitgevoerde onderzoeken zijn te splitsen in twee categorieën: ICT-onderzoek en Elektronische Veiligheidsonderzoeken.

Ook het afgelopen jaar verrichtte de MIVD weer onderzoeken op het gebied van mogelijke compromittatie van (gerubriceerde) defensiegegevens. Het betrof hier veelal forensisch ICT-onderzoek naar de rechtmatigheid van de aanwezigheid van gerubriceerd materiaal op diverse informatiedragers.

Daarnaast is onderzoek verricht naar mogelijk voorkomen van af luisterapparatuur en misconfiguraties van aanwezige telecommunicatiesystemen op defensielocaties (of daaraan gerelateerde locaties) in binnen- en buitenland. Deze onderzoeken vinden plaats op locaties waar hoog gerubriceerde informatie wordt besproken en of verwerkt en kunnen zowel periodiek als ook incident gestuurd plaatsvinden. Het betreft hier vooral vergader- en werkruimtes. In het afgelopen jaar zijn circa 120 ruimtes onderzocht.

Uit voorgaande MIVD-onderzoeken is het algemene beeld ontstaan dat de beveiliging van elektronische gegevens binnen Defensie niet volledig op orde is. Vanuit de techniek gezien blijft de kans op incidenten, door de toenemende complexiteit van de gebruikte technologie, onveranderd groot. De eenvoudige verkrijgbaarheid van zowel apparatuur als software op het gebied van audio/video, ontvangst- en zendapparatuur, netwerkanalyzers, etc., gevoegd bij de brede beschikbaarheid van kennis op dat gebied draagt ook bij tot een hoog risico op inbreuk van de defensie-infrastructuur.

Hoofdstuk 7

Ontwikkelingen op (contra)- inlichtingen- en veiligheidsgebied

Om het Vooruitziend Vermogen voor Vrede en Veiligheid waar te kunnen blijven maken, moet de dienst blijven ontwikkelen. Dat loopt uiteen van onder meer ontwikkelingen op het gebied van personeel en ICT tot informatieverwerving en -verwerking.

Toekomstvisie MIVD

In 2009 is een concept Toekomstvisie MIVD opgesteld voor de komende twintig à dertig jaar. Deze toekomstvisie is gebaseerd op reeds ingezette koerswijzigingen. Maar ook op de voor MIVD relevante langetermijntoewijzigingen en scenario's die recentelijk door de Defensiebrede Projectgroep Verkenningen zijn ontwikkeld waaraan ook de MIVD bijdragen heeft geleverd. Een eigen visie is essentieel om consistent en coherent beleid te kunnen voeren en om prioriteiten vast te stellen.

Defensie Inlichtingen en VeiligheidsRaad (DIVR)

De DIVR coördineert Defensiebrede inlichtingen- veiligheidsaspecten op het hoogste ambtelijke niveau en is daarmee richtinggevend. In de DIVR worden inlichtingen- en veiligheidsvraagstukken op hoofdlijnen behandeld, waaronder thema's als de functie van inlichtingen en veiligheid binnen de krijgsmacht, de werking en sturing binnen de inlichtingen- en veiligheidsketen. Maar ook nieuwe concepten met betrekking tot de inzet van inlichtingen- en veiligheidsorganisaties, het afstemmen van prioriteiten en personele en materiële ontwikkelingen, waaronder het verbeteren van de kwaliteit van personeel en ondersteunend materieel. De DIVR bezint zich periodiek op de toereikendheid van de eigen werkwijze met betrekking tot inlichtingen en veiligheid.

De DIVR wordt voorgezeten door de secretaris-generaal. De andere leden zijn de Commandant der Strijdkrachten (CDS), de hoofddirecteur Algemene Beleidszaken, de hoofddirecteur Financiën en Control, de directeur Juridische Zaken en de directeur MIVD. Laatstgenoemde vervult de rol van Inlichtingen- en Veiligheid Autoriteit Defensie, wat betekent dat hij de leiding neemt bij het opstellen van de agenda van de DIVR en dat hij krijgsmachtbrede inlichtingen- en veiligheidsaangelegenheden bewaakt. Deze autoriteitsfunctie betreft geen formele zeggenschap, zoals bij andere autoriteitsfuncties met een wettelijke grondslag, maar een signalerende functie richting de (leden van de) DIVR. In 2009 is deze verantwoordelijkheid vastgelegd in het document Besturen bij Defensie 2009.

De DIVR is in 2009 twee keer bijeen geweest en heeft gesproken over de versterking van de inlichtingen- en veiligheidsketen Defensie, verhoging van de kwaliteit van inlichtingen- en veiligheidspersoneel door het ontwikkelen van defensiebreed loopbaanbeleid voor I&V-personeel, hoogerubriceerde netwerken en over het *Geospatial Intelligence* concept.

Inlichtingen- en veiligheidsketen Defensie

In 2007 heeft Defensie besloten de hoofdlijnen van het rapport van de Onderzoeksgroep Inlichtingen en Veiligheid Defensie (OIVD 2006) over te nemen waaronder versterking van de inlichtingen- en veiligheidsketen. Deze versterking is meerjarig en vindt gefaseerd plaats tot in 2013. De voorziene uitbreiding voor 2009 van de MIVD met twintig vte'n is gerealiseerd. De bundeling van de bestaande capaciteiten van operationele inlichtingen in

één krijgsmachtbrede eenheid – het *Joint Intelligence Surveillance Target Acquisition en Reconnaissance Command* (JISTARC) – is in 2009 voortgezet. Diverse factoren hebben tot vertraging in het traject geleid waardoor de formele oprichting van het JISTARC naar verwachting pas in het derde kwartaal van 2010 kan plaatsvinden.

De MIVD heeft ter verbetering van de inlichtingenondersteuning in het uitzendgebied in nauwe samenwerking met de Commandant der Strijdkrachten (CDS) in 2009 bepaalde operationele elementen aangepast. Zo is bijvoorbeeld, als exponent van het *Joint Collection & Fusion Concept* (JCFC), de *Joint Intelligence Cell* (JIC) binnen de inlichtingenstructuur van de *Task Force Uruzgan* geformeerd. Dit betekent dat MIVD-personeel is opgenomen in de inlichtingenstructuur van de *Task Force*. Deze samenwerking begint al bij het opwerken vóór de uitzending en resulteert in betere producten met minder personeel. In 2009 is ook een eerste stap gezet in de richting van het trainen met de Operationele Commando's (OPCO's) en het Instituut Defensie Leergangen (IDL). Uitgaande van het beginsel *train as you fight* neemt MIVD-personeel deel aan oefeningen van deze OPCO's en het IDL. Zo krijgt de MIVD niet alleen 'een gezicht' tijdens de operationele inzet en de opwerkperiode daarvoor, maar wordt het fundament voor samenwerking met operationele eenheden al gelegd bij reguliere oefeningen.

Verhoging kwaliteit van inlichtingen- en veiligheidspersoneel

Om de kwaliteit van inlichtingen- en veiligheidspersoneel verder te verhogen zijn in 2009 meerdere acties in gang gezet. Onder de verantwoordelijkheid van de CDS is een werkgroep actief geweest in het identificeren en categoriseren van inlichtingen en veiligheidsfuncties binnen Defensie. Dit moet als een eerste stap worden gezien in het ontwikkelen van een

defensiebreed loopbaanbeleid voor inlichtingen en veiligheidspersoneel. Voordat daadwerkelijk loopbaanpatronen kunnen worden ontwikkeld, wordt in 2010, in nauw overleg met Hoofd Directie Personeel, onderzocht hoe de resultaten van de werkgroep kunnen worden geborgd bij (toekomstige) reorganisaties binnen Defensie. Ter ondersteuning van een loopbaanplan voor een inlichtingen- en veiligheidsfunctionaris wordt in 2010 een opleidingen- c.q. studiegids ontwikkeld. Bovendien is in 2009 door de MIVD actief deelgenomen aan (pre) *Management Development*-trajecten. Daarin zal de komende jaren verder worden geïnvesteerd.

Daarnaast zijn in overleg met opleidingsinstituten diverse opleidingen inhoudelijk versterkt en is meegewerkt aan het schrijven van een *Joint doctrine* publicatie Inlichtingen die in 2010 zal verschijnen. Bovendien is in samenspraak met de Nederlandse Defensie Academie (NLDA) en de Universiteit van Utrecht een minor Inlichtingen en Veiligheid ontwikkeld die in 2010 zal worden gedoceerd aan de NLDA. Bezien wordt hoe in 2011, in samenwerking met de Universiteit van Utrecht, een mastertraject *Intelligence* en Nationale Veiligheid binnen de master Geschiedenis van Internationale Betrekkingen gestart kan worden.

Hoogerubriceerde netwerken

In 2008 heeft de MIVD tijdens het derde Defensie Inlichtingen en Veiligheidsberaad zijn toekomstvisie gepresenteerd over de informatievoorziening in de I&V-keten. Dit was voor de secretaris-generaal aanleiding om, in een gesprek met de BeveiligingsAutoriteit (BA) en Hoofd Directie Informatie&Organisatie (HDIO), te vragen in hoeverre de architectuur van het hoofdwapensysteem van de MIVD, de hoogerubriceerde ICT-infrastructuur ATLAS, bruikbaar is voor alle hoogerubriceerde netwerken binnen Defensie. De geïntegreerde informatievoorziening bij de MIVD biedt namelijk samenwerkingsmogelijkheden op strategisch, operationeel en tactisch niveau.

HDIO is beleidsverantwoordelijk voor de generieke informatievoorziening. In haar beleid heeft HDIO besloten de komende jaren een optimalisatie door te voeren op de hoogerubriceerde netwerken. Aangezien ATLAS is ontstaan uit een specifieke vervangingsbehoefte van separate MIVD-netwerken, wordt thans bezien of de behoeftes van de overige gebruikers van Staatsgeheim (Stg) gerubriceerde informatie passen binnen het huidige ATLAS-concept. Het past in de visie van HDIO om de thans separate netwerken te smeden tot één informatiedomein, zodat samenwerking geoptimaliseerd kan worden over de ketens heen (*duty-to-share*) met in achtneming van de beveiliging (*need-to-know*).

Als onderdeel van de groei tot één informatiedomein gaat de MIVD voor het generieke deel het beheer en de ontwikkeling van de ICT-infrastructuur overdragen aan de bedrijfsgroep IVENT. De benodigde aanpassingen in de processen voor informatiemanagement, functioneel beheer en projectsturing aan de kant van de MIVD zijn in gang gezet. Deze activiteiten zullen doorlopen tot in 2011. In relatie hiermee heeft de plaatsvervangend directeur MIVD de rol van *Chief Information Officer* (CIO) op zich genomen. Met deze aanpassing is aandacht voor IV en ICT binnen de directie stevig verankerend, op het juiste niveau en in lijn met de rol als beleidsverantwoordelijke gebracht.

Geospatial Intelligence

In 2009 zijn de Nederlandse defensiecapaciteiten op het gebied van geografische informatievoorziening onderzocht en de mogelijkheden om door bundeling van deze capaciteiten tot meer synergetische voordelen te komen. In dit onderzoek heeft de MIVD geparticipeerd. Eén van de aanbevelingen uit voornoemde studie is dat de MIVD – in samenwerking met de Defensiestaf – in 2010 een studie uitvoert naar de invoering van een op de Nederlandse krijgsmacht toegesneden *Geospatial Intelligence* (GEOINT) concept. *Geospatial Intelligence* zijn inlichtingen die zijn verkregen door de analyse van georuimtelijke informatie én beeldmateriaal (*Imaginary Intelligence*, IMINT) waardoor geografische eigenschappen of geografisch gerefereerde activiteiten kunnen worden beschreven, beoordeeld en gevisualiseerd.

Wanneer geo-inlichtingen en - in een geografische context geplaatste - inlichtingen uit andere inlichtingenbronnen worden gefuseerd en integraal worden geanalyseerd wordt correlatie van gegevens in plaats en tijd mogelijk. Hierdoor kunnen van complexe situaties coherente geografische, vierdimensionale, visualisaties worden gemaakt. De fusie en analyse van geo-inlichtingen met andere in een geografische context geplaatste inlichtingen heet *Geospatial Referenced Intelligence Fusion (GRIF)*.

GEOINT, maar met name GRIF, maken het voor militaire besluitvormers zowel op strategisch, operationeel als tactisch niveau mogelijk om naar plaats en tijd gecorreleerde inlichtingen te gebruiken bij het nemen van beslissingen. Dit is een revolutionaire ontwikkeling in de inlichtingenvoorziening aan de operationele gebruikers. Met de *Under Secretary of Defense for Intelligence (VS)* is onlangs een samenwerkingsovereenkomst gesloten met als resultaat dat de MIVD de beschikking zal krijgen over satelliet *imagery*. De consequenties van deze nieuwe samenwerking worden door de MIVD verder uitgewerkt in 2010.

Ontwikkelingen informatie-verwerking en -verwerking *Open Source Intelligence (OSINT)*

In de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten van 2002 (Wiv 2002) is vermeld dat voordat de MIVD van bijzondere verweringsmiddelen gebruik mag maken, eerst open bronnen geraadpleegd moeten worden.

In de Hoofdlijnennotitie Defensie heeft de MIVD opdracht gekregen de inlichtingenketen ook kwantitatief te versterken met het oog op het toegenomen belang van inlichtingen ten behoeve van uitzendingen. Medio 2009 heeft de succesvol verlopen werving geresulteerd in de aanname van informatiespecialisten. De dienstverlening is sindsdien uitgebreid.

Ook werd afgelopen jaar een bezoek gebracht aan het congres van de *International Open Source Working Group (IOSWG)*, dat dit jaar in OSLO georganiseerd werd. De IOSWG is een samenwerkingsverband van 's werelds belangrijkste OSINT afdelingen onder aansturing van de Amerikaanse *Office Director of National Intelligence, Open Source Center*. Het congres vormt een belangrijk netwerk en *information sharing* gelegenheid waar lidstaten mogelijkheden tot internationale samenwerking kunnen onderzoeken.

Imagery Intelligence (IMINT)

De analyse van satelliet- en luchtbeelden wordt onder meer gebruikt bij het onderzoek naar de proliferatie van massavernietigingswapens, de daarbij behorende overbrengingsmiddelen alsmede bij het monitoren van de relevante militaire ontwikkelingen in de landen waarvoor de MIVD belangstelling heeft. In 2009 is binnen de MIVD duidelijk geworden dat *Imagery Intelligence* in combinatie met geografische gegevens binnen Defensie een steeds belangrijkere rol zal gaan spelen in de besluitvorming.

Sinds medio 2009 is een systeem van onbemande vliegtuigen (UAV) operationeel in Uruzgan ten behoeve van de ondersteuning van de TFU. Met dit systeem van onbemande vliegtuigen worden videobeelden verkregen, die zowel in Kamp Holland als bij de MIVD (kunnen) worden

geanalyseerd. Voor de analyse wordt gebruik gemaakt van een beeldbewerkingssysteem van een Nederlands bedrijf. Met de verkregen ervaringen groeit de expertise in het gebruik van beeldmateriaal, wat weer kan worden toegepast bij overige operaties.

Classified Intelligence (CLASSINT)

Ten behoeve van analisten van de MIVD wordt gerubriceerde informatie (CLASSINT) ontsloten uit externe militaire netwerken en de bilaterale verbinding die de MIVD onderhoudt met zuster- en partnerdiensten. Om het beheer en de gerubriceerde informatiestromen uit operatiegebieden te optimaliseren, zijn bij de door de MIVD ontplooiende inlichtingencellen zogenoemde datamanagers geplaatst. Op jaarbasis betreft het ongeveer 220.000 unieke gerubriceerde documenten. De hoeveelheid ontsloten gerubriceerde documenten heeft zich in het jaar 2009 gestabiliseerd.

Signal Intelligence (SIGINT)

SIGINT is een categorie inlichtingen die wordt verkregen uit informatie die is verzameld door de interceptie van telecommunicatie. Hierbij valt te denken aan satellietcommunicatie en radioverkeer. De inzet van SIGINT is gebaseerd op de bijzondere bevoegdheden zoals omschreven in de Wiv 2002 en kan onder wettelijke voorwaarden worden ingezet als de informatie niet op een andere wijze kan worden verkregen. De interceptietaken zijn ondergebracht in de Nationale SIGINT Organisatie (NSO), die deze voor zowel de AIVD als de MIVD uitvoert. Op het Satellietinterceptie Grondstation in Burum is de interceptiecapaciteit verder ontwikkeld en bij het radio-interceptiestation in Eibergen is de bouw van de nieuwe ontvangstantenne nagenoeg voltooid. De uitzendbare capaciteit, waarover de MIVD

beschikt, is dit jaar verder uitgebreid. De NSO biedt de onderschepte communicatie ter verwerking aan beide diensten aan.

Voor het selectie- en verwerkingsproces beschikt de MIVD verder over hoogwaardige capaciteit op het gebied van onderzoek, linguïstiek, inhoudsanalyse, technische analyse en technische ondersteuning. De toenemende variëteit aan en snelle ontwikkeling in communicatietechnieken dwingt de MIVD zijn verwerkingsprocessen continu aan te passen. Ook in 2009 is de onderzoekscapaciteit uitgebreid en vindt modernisering plaats van de verwerkende systemen. In verband met de verschillende geografische gebieden van inlichtingenbehoefte is ook de verscheidenheid in de linguïstische capaciteit vergroot.

Human Intelligence (HUMINT)

Human Intelligence (HUMINT) is een categorie inlichtingen die wordt verkregen uit informatie dat is verzameld of verstrekt door menselijke bronnen. De inzet van HUMINT is gebaseerd op de bijzondere bevoegdheden zoals omschreven in de Wiv 2002. Het kan onder wettelijke voorwaarden worden ingezet als de informatie niet op een andere wijze kan worden verkregen.

De grote waarde van HUMINT ligt in de mogelijkheid om (in aanvulling op inlichtingen uit andere bron) inzicht te krijgen in de intenties van anderen. HUMINT kan bij uitstek een bijdrage leveren aan het in stand houden en uitbouwen van een eigen informatiepositie die noodzakelijk is voor een onafhankelijke besluitvorming, passend binnen de lange termijn ontwikkelingen en de inzet van de Nederlandse krijgsmacht nu en in de nabije toekomst.

Technologische ontwikkelingen (zoals biometrie, *datamining*, communicatiemiddelen) zijn van invloed op de wijze waarop het inwinnen van informatie van menselijk bron zich in de nabije toekomst ontwikkelt. Dit betekent dat samen met ketenpartners adequaat en proactief op innovaties moet worden ingespeeld. Het uitwisselen van informatie en samenwerking op het gebied van expertise tussen ketenpartners is een essentiële voorwaarde om aan de snelle ontwikkelingen het hoofd te kunnen bieden en zal in 2010 worden gecontinueerd.

Verwerking van informatie

Informatievoorziening en -verwerking is een van de kernprocessen binnen de MIVD. Daarom is alles eraan gelegen dit te optimaliseren. In 2009 is daartoe een eerste *release* van een nieuw informatiesysteem gerealiseerd. Weliswaar zijn nog lang niet alle mogelijkheden die het systeem biedt geïmplementeerd, maar de MIVD is nu bijvoorbeeld wel in staat om in dertig milliseconden in miljoenen documenten de benodigde informatie te vinden. Met dit informatiesysteem is een solide basis gelegd voor nieuwe mogelijkheden zoals expertmeetings, samenwerkingsvormen, ketenbenadering, koppeling van gestructureerde en ongestructureerde informatie, etc. Die mogelijkheden worden de komende jaren verder uitgewerkt.

Hoofdstuk 8

Samenwerking

De MIVD werkt op vele gebieden samen. Dat kan zijn nationaal, maar ook internationaal.

Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD)

In 2009 is de samenwerking met de AIVD in de gezamenlijke Unit Contraprolikeratie (Unit CP) met succes voortgezet. De goede ervaringen met de Unit CP hebben als blauwdruk gefungeerd voor de oprichting van een tweede gezamenlijke unit, gericht op het Caribische Gebied en Latijns Amerika. Voor het bewaren van de onderlinge balans tussen beide diensten staat dit Team Caribisch Gebied (TCG) onder leiding van een MIVD Teamleider en wordt gehuisvest worden bij de AIVD.

Ook op andere terreinen is sprake van nauwere samenwerking of bestaan concrete voornemens in die richting, bijvoorbeeld op het gebied van veiligheidsonderzoeken. Het doel van de samenwerking tussen beide diensten is het vergroten van de synergie. Ook en vooral ten aanzien van het Aanwijzingsbesluit Buitenland (ABB) vindt bij voortduring intensieve afstemming en samenwerking plaats. De MIVD en de AIVD werken overigens al langer intensief samen in de Nationale Sigint Organisatie.

Nationale Sigint Organisatie (NSO)

De drie hoofdtaken van de NSO zijn: het verwerven (door onderschepping) van gegevens uit telecommunicatie voor de diensten, het uitvoeren van onderzoek gericht op innovatie en continuïteit van de interceptie en het instandhouden van expeditiecapaciteiten voor het fysiek ondersteunen van bijvoorbeeld crisisbeheersingsoperaties. De interceptietaak van de NSO is gericht op twee doelen: het ontvangen en opnemen van door de diensten van belang geachte, niet-kabelgebonden telecommunicatie door gerichte en ongerichte interceptie en het verkennen van de ether. De NSO is beheersmatig ondergebracht bij de MIVD en wordt gezagsmatig door de MIVD en de AIVD gezamenlijk aangestuurd.

Nationaal Coördinator Terrorisbestrijding (NCTb)

In Nederland is de Nationaal Coördinator Terrorisbestrijding (NCTb) namens de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties gemandateerd beveiligingsmaatregelen te nemen om terroristische dreiging tegen personen, objecten, openbare voorzieningen en bepaalde evenementen te weerstaan. Het stelsel Bewaken en Beveiligen is ingesteld om dreigingen in Nederland te kunnen kwantificeren en kwalificeren.

De bijdrage van de MIVD aan het stelsel Bewaken en Beveiligen bestond in 2009 uit het beschikbaar stellen van meer dan 130 dreiginginschattingen. Daarnaast leverde de MIVD informatie over de terroristische dreiging van internationale terroristische organisaties gericht tegen Nederland en tegen uitgezonden Nederlandse militaire eenheden.

Naast het ABB heeft de MIVD zitting in het Afstemmingsoverleg Alertering dat wordt voorgezeten door de NCTb. De bijdragen van de MIVD aan dit forum bestonden uit dreigingsanalyses over veertien verschillende sectoren. De samenwerkingsactiviteiten met de NCTb hebben in 2009 geleid tot deelname als observant aan de internationale oefening 'Cobalt 2009' die in de Jaarbeurs werd gehouden.

Eén van de belangrijkste documenten over terreurdreigingen in Nederland waar de MIVD structureel een bijdrage aan levert, is het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN). Het DTN wordt onder verantwoordelijkheid van de NCTb in een samenwerking tussen de MIVD, de AIVD en het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD) opgesteld en is in 2009 ieder kwartaal verschenen.

Coördinerend Overleg Terrorismebestrijding

De MIVD neemt deel aan het Coördinerend Overleg Terrorismebestrijding. In dit samenwerkingsverband onder voorzitterschap van de NCTb, hebben ook de AIVD, het Openbaar Ministerie (OM), de Belastingdienst, de Koninklijke Marechaussee, het KLPD, de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) en het ministerie van Justitie zitting. De MIVD levert in dit overleg een bijdrage aan het formuleren van het beleid met betrekking tot terrorismebestrijding.

Gezamenlijk Comité Terrorismebestrijding (GCT)

De MIVD neemt ook deel aan het overleg binnen het Gezamenlijk Comité Terrorismebestrijding (GCT), dat onder voorzitterschap staat van de NCTb. Een belangrijke taak van het GCT is het ondersteunen van de minister van Justitie bij de invulling van zijn coördinerende taak inzake terrorismebestrijding. De MIVD levert ook in dit overleg een bijdrage aan het formuleren van het beleid met betrekking tot terrorismebestrijding.

Contraterrorisme Infobox

Evenals de voorgaande jaren heeft de MIVD in 2009 bijgedragen aan de taakuitvoering van de Contra Terrorisme (CT)-Infobox. De CT-Infobox is een samenwerkingsverband op het gebied van terrorismebestrijding. Het heeft als doel een bijdrage te leveren aan de bestrijding van islamitische radicalisering en terrorisme.

De CT-Infobox heeft daarbij twee hoofdtaken: de eerste hoofdtaak is het bij elkaar brengen van informatie van de deelnemende instanties over netwerken en personen waarvan een ernstige verdenking bestaat dat deze op enigerlei wijze betrokken zijn bij terrorisme. Op basis van deze informatie geeft de CT- Infobox invulling aan haar tweede hoofdtaak, namelijk het verstrekken van adviezen aan één of meerdere partnerorganisaties.

In 2009 heeft de MIVD diverse naslagverzoeken van de CT-Infobox behandeld. Naast het doen van naslag, het analyseren van gegevens en het verstrekken van adviezen heeft de CT-Infobox dit jaar diverse bijeenkomsten georganiseerd voor de deelnemende diensten waaronder de MIVD.

Platform Interceptie Decryptie en Signaalanalyse (PIDS)

Binnen het interdepartementale samenwerkingsverband Platform Interceptie Decryptie en Signaalanalyse (PIDS) wordt onderzoek uitgevoerd en kennis en expertise uitgewisseld. Het afgelopen jaar heeft de MIVD actief deelgenomen aan de werkzaamheden van PIDS. Door de nationale implementatie van bijvoorbeeld de EU-richtlijn Daretentive en het toenemend gebruik van gecijferde (internet)communicatie is het van belang dat intensief wordt samengewerkt en onderzoek wordt gedaan. Gelet op de implementatie van nieuwe cryptografische methodieken is het daarnaast van belang dat door de PIDS-partners zowel operationeel als op het gebied van *Research & Development* voldoende personele en materiële middelen ter beschikking worden gesteld.

Platform 13

De MIVD participeert in het samenwerkingsverband Platform 13 tussen overheid en marktpartijen om te bewerkstelligen dat efficiënt en effectief invulling gegeven kan worden aan de rechtmatige uitwisseling van verkeersgegevens in het kader van de Telecommunicatiewet.

Internationale samenwerking

Internationale samenwerking op het gebied van inlichtingen en veiligheid vindt plaats in bilateraal, multilateraal en/of multinationaal verband. Er bestaan samenwerkingsverbanden inzake Afghanistan, Irak, de Balkan, Trans-Kaukasië, Afrika en het Midden-Oosten. Maar ook op thematische onderwerpen als militaire technologie, terrorismebestrijding en proliferatie van massavernietigingswapens. De wijze van samenwerking met partnerdiensten is vastgelegd in zogeheten *Memoranda of Understanding*. Op basis van bestaande netwerken kan snel aansluiting worden gevonden bij multilaterale verbanden, wanneer optreden van de krijgsmacht in coalitieverband dit vereist.

In de praktijk zijn diverse vormen van samenwerking met partners mogelijk. Naast de in de *Memoranda of Understanding* afgesproken uitwisseling van (contra)inlichtingenproducten kunnen partnerdiensten elkaar (schriftelijk) vragen stellen. Ook vindt frequent bilateraal overleg tussen analisten plaats. In multinationaal verband participeert de MIVD in de inlichtingen- en veiligheidsactiviteiten van de NAVO en de Europese Unie.

Naast multilaterale contacten in bestaande gremia vindt samenwerking plaats in zogenaamde *communities of interest*. Hierbij wordt in beperkt multilateraal verband afgesproken dat een aantal partners binnen een gedefinieerd kader op thema's en in een bepaalde regio samenwerkt.

In een tijd waarin dreiging overwegend asymmetrisch is, lijkt deze samenwerkingsvorm een tendens te worden. Hierdoor is de informatiepositie van de MIVD significant verbeterd. Tegelijkertijd wordt hiermee bewerkstelligd dat de diverse gelijkgerichte diensten efficiënter en effectiever acteren ter bescherming van de expeditionaire eenheden.

De MIVD heeft in 2009 voor de vierentwintigste keer de jaarlijkse *Multinational Industrial Security Working Group* (MISWG) bijgewoond. De MISWG beoogt nauwe samenwerking op het gebied van industrieveiligheid en harmonisatie van werkwijzen en procedures. Momenteel maken 33 landen deel uit van de MISWG. Australië en Nieuw-Zeeland zullen in 2010 als nieuwe leden worden verwelkomd.

Bilateraal

De MIVD werkt zowel binnen als buiten het NAVO-bondgenootschap samen met buitenlandse partnerdiensten. Dit is noodzakelijk om de eigen informatiepositie te toetsen en te verbeteren. Iedere partner heeft een eigen profiel en een specifieke informatiepositie. Bij bilaterale samenwerking en informatie-uitwisseling is altijd sprake van wederzijdse belangen. De kennis van en over die wederzijdse belangen wordt in de inlichtingenwereld

aangeduid als strategische kennis. In 2009 zijn de in 2008 geformuleerde en ontwikkelde vernieuwde werkwijzen geïmplementeerd. Die hebben ten doel een grotere efficiëntie en effectiviteit te bereiken.

De primaire partners van de MIVD zijn voornamelijk te vinden onder de NAVO- en EU-bondgenoten en onder coalitiepartners buiten de NAVO. Bilaterale internationale samenwerking is een dynamisch proces, waarbij, naar prioriteit, nieuwe relaties worden aangegaan, bestaande relaties worden geïntensiveerd en niet-effectieve relaties worden beëindigd. Ook in 2009 zijn in dat verband nieuwe partners benaderd waarvan wordt verwacht dat zij een bijdrage kunnen leveren aan de verbetering van de informatiepositie. Op thematisch en geopolitiek gebied werkt de MIVD samen met partnerdiensten, instituten en instellingen. Het gaat daarbij vooral om het uitwisselen van informatie om de

informatieposities te versterken. Dat is van belang in het kader van het beschermen van de eigen uitgezonden eenheden. Deze eenheden worden ondersteund met inlichtingen- en veiligheidsproducten. Ook op het gebied van contraproliferatie en contraterrorisme wordt internationaal samengewerkt.

Ter versterking van de informatiepositie van de MIVD wordt in enkele landen gebruik gemaakt van uitgezonden militairen die niet behoren tot de MIVD maar in bepaalde gevallen

aanvullende taken krijgen. In aanvulling hierop is de MIVD in 2009 een studie begonnen naar de effectiviteit van exclusief voor de MIVD uitgezonden liaisonofficieren. In 2010 zal worden besloten of, en zo ja, hoe de MIVD dit traject gaat invullen.

Multinationaal

De multinationale samenwerking op inlichtingengebied speelt zich vooral af binnen de NAVO en met EU-partners. Hierbij worden op verschillende niveaus inlichtingen gedeeld en wordt beleidsmatig samengewerkt op onder meer het gebied van doctrine en standaardisatie. De samenwerking vindt plaats op zowel strategisch, operationeel als tactisch niveau, maar kent beperkingen in de mate en snelheid van informatie-uitwisseling.

Belangrijkste oorzaak is de *third-party rule*, die als vuistregel voorschrijft dat inlichtingendiensten informatie van partners aan derden mogen verstrekken als deze informatie niet herleidbaar is naar de partner.

NAVO

Beleidsmatig vindt binnen de NAVO ook op verschillende niveaus samenwerking plaats. De *NATO Intelligence Board* (NIB), die twee keer per jaar bijeenkomt, is het hoogste besluitvormend orgaan. De directeur MIVD is lid van de NIB. De NIB neemt zelfstandig beslissingen op het gebied van inlichtingen en veiligheid, maar adviseert ook het Militair Comité van de NAVO over te nemen besluiten. In de NIB komen vooral onderwerpen aan de orde op het gebied van de

verbetering van de uitwisseling van inlichtingen of de verbetering van de inlichtingenondersteuning van operaties. Ook worden er studies geïnitieerd en toekomstverkenningen uitgevoerd. Het afgelopen jaar heeft de MIVD de initiatieven om het NAVO-inlichtingenproces te stroomlijnen actief gesteund. Samen met de AIVD is een standpunt geformuleerd over de noodzaak van hervorming en is een oplossingsrichting geschetst.

Daarnaast participeert de MIVD in verschillende NAVO-werkgroepen en -overlegfora op het gebied van inlichtingen en veiligheid.

BICES

Binnen de NAVO worden inlichtingen uitgewisseld via het speciaal daarvoor ontworpen gerubriceerde computernetwerk BICES. Dit netwerk maakt uitwisseling van inlichtingen mogelijk tussen de MIVD en het NAVO-hoofdkwartier, tussen de MIVD en de diensten van de overige NAVO-landen, en tussen de operationele hoofdkwartieren in de inzetgebieden. Inmiddels is BICES opgenomen als *Minimum Military Requirement*, wat betekent dat het een randvoorwaarde is bij het plannen en uitvoeren van missies. In 2009 is gewerkt aan verdere uitbreiding en ontwikkeling van BICES. In dit kader zijn afspraken gemaakt met het *NATO Consultation, Command and Control Agency* (NC3A) om op het gebied van beleid, projecten en interoperabiliteit van de ICT-architectuur en infrastructuur meer te gaan samenwerken. De directeur MIVD is voorzitter van de *Board of Governors* van de *NATO BICES Agency*.

IFC

Bij de inlichtingenondersteuning van missies en operaties, speelt het *Intelligence Fusion Center* (IFC) te Molesworth, Verenigd Koninkrijk, een belangrijke rol. Het IFC werd in 2007 opgericht ter ondersteuning van NAVO-operaties. Ruim 160 medewerkers uit vierentwintig NAVO-landen - waaronder Nederland - werken aan strategische, operationele en tactische inlichtingenproducten. Het IFC lijkt uit te groeien tot hét inlichtingencentrum van de NAVO.

Europese Unie

Ten behoeve van de inlichtingenondersteuning van EU-missies vindt uitwisseling van inlichtingen plaats met de *Intelligence Division* van de Militaire Staf van de EU (EUMS). Zo nodig levert de MIVD medewerkers voor de operationele hoofdkwartieren van de EU. Daarnaast werkt de dienst samen met het *EU Situation Centre* (EU SITCEN), het *European Satellite Centre* (EUSC) en het *European Defence Agency* (EDA). Wegens de toename van het aantal EU-missies, zowel militair als civiel, neemt de vraag van EUMS naar inlichtingen- en veiligheidsproducten van de MIVD (en collega-diensten) toe. In 2009 is binnen de EU de samenwerking tussen civiele inlichtingen (EU SITCEN) en militaire inlichtingen (*EUMS/Intelligence Division*) verder uitgebouwd onder de noemer *Single Intelligence Analysis Capacity*. Dit behelst het delen van rapporten. Ook wordt er al op beperkte schaal in samengestelde teams gewerkt.

Op beleidsmatig niveau vindt binnen de EU samenwerking plaats in het *Intelligence Directors Conclave*, waar overleg wordt gevoerd over de verbetering van de samenwerking en de inlichtingenondersteuning van EU-missies. In 2009 zijn in dat verband initiatieven ontplooid ter verbetering van de inlichtingensamenwerking, de inlichtingenondersteuning aan de *Operational Headquarters* en ten aanzien van de mogelijke invoering van BICES als *EUMS Intelligence Support System*.

De MIVD participeert in het *Project Team Intelligence* van het EDA. Dit team is onderdeel van het *Capability Directorate* van het EDA, bedoeld om de Europese defensiecapaciteiten te verbeteren ten behoeve van operaties in het kader van het Europees Veiligheids- en Defensiebeleid. In het projectteam wordt de voortgang gevolgd van de verschillende projecten die worden uitgevoerd door het EDA.

Hoofdstuk 9

Bedrijfsvoering

De stafafdelingen Control en Ondersteuning binnen de MIVD houden zich bezig met de zogenaamde PIOFACH-taken en zien er op toe dat de middelen voor de dienst op doelmatige wijze worden verworven en beheerd en op doeltreffende wijze worden ingezet. Personeel, informatievoorziening, organisatie, (financiële) planning en control, integrale veiligheid, interne ondersteuning en ondersteuning van uitzendingen zijn de onderwerpen waar deze stafafdelingen zich mee bezighouden.

Personeel

Bezetting

Per eind december 2009 was de organieke vulling van de MIVD 84 procent. Daarnaast was er sprake van drie procent inhuur en zeven procent van de bezetting werd ingehuurd op projectbasis.

Uitzendingen

Er zijn in 2009 in totaal 135 medewerkers van de MIVD uitgezonden naar verschillende gebieden. Daarnaast zijn er in totaal 93 medewerkers van de MIVD op werkbezoek geweest. Dat is ongeveer anderhalf keer zoveel als in 2008. Een verklaring hiervoor zou kunnen liggen in het feit dat Nederland *Lead Nation* is geweest. Dit heeft een stijging in het aantal te vervullen functies tot gevolg gehad, en daarmee dus ook een groter aantal uitgezonden medewerkers. Daarnaast zijn er een aantal uitzendingen geweest met een

meer incidenteel karakter. Dit levert ook een aanzienlijke niet-beschikbaarheid op voor de reguliere functies vanwege de voorbereidingstijd voor de uitzending, de uitzendduur en aansluitend compensatieverlof.

Medezeggenschap

In maart 2009 zijn verkiezingen voor de medezeggenschapscommissie (MC) georganiseerd omdat de bezetting was teruggelopen van dertien naar negen leden. Er had zich een groot aantal kandidaten gemeld, zodat de MC na de verkiezingen weer volledig gevuld was en er tevens een reservelijst opgesteld is. Als gevolg van omstandigheden, zoals opleidingen, uitzendingen en verkiezingen, is de personele bezetting van het dagelijks bestuur van de MC gewijzigd.

De MC van de MIVD heeft zich in 2009 onder meer over de volgende onderwerpen gebogen:

- Reorganisatie Afdeling Contra Inlichtingen en Veiligheid (ACIV). De MC is vanaf het begin betrokken bij deze reorganisatie en heeft de ontwikkelingen hieromtrent nauwgezet gevolgd. Het concept voorlopig reorganisatieplan (cVRP) is medio december aan de MC aangeboden. De MC onderschrijft de doelstellingen van de reorganisatie, maar hanteert twee speerpunten ten aanzien van het proces. Ten eerste dient dit proces transparant te

zijn, zodat betrokkenen weten waarom bepaalde beslissingen genomen worden. Ten tweede vindt de MC het essentieel dat afdoende zorg wordt gedragen voor de belangen van het personeel, zowel voor de direct betrokkenen als de overige medewerkers van de MIVD.

- Reorganisatie Bureau ICT (BICT). De reorganisatie van BICT is namens de MC begeleid door de werkgroep Veiligheid, ICT en Control (VIC). Er is, ondanks enkele kanttekeningen, een positief advies uitgebracht. De MC blijft ook in de toekomst dit proces volgen waarbij we de belangen van het personeel centraal stellen.
- Onderzoek dhr. Lutken. In september heeft de MC kenbaar gemaakt zich zorgen te maken over de negatieve aandacht in de media voor de dienst. De MC was zeer verheugd te constateren dat kort daarna het onderzoek door dhr. Lutken werd aangekondigd. De MC heeft zelf medio oktober met dhr. Lutken gesproken.

De MC is vertegenwoordigd in het 'Locatieoverleg Alkemadecomplex' (LMC) en de MC van de Bestuursstaf.

De speerpunten van de MC voor 2010 zijn onder andere het afronden van de reorganisatie ACIV en de 'evaluatie reorganisatie MIVD'. De dialoog met de Directie, maar ook met de achterban blijft voor de MC essentieel.

Peoplesoft

De invoering van enkele *selfservice*-aspecten voor het MIVD personeel zoals die voor het overig defensiepersoneel reeds gemeengoed zijn, heeft vertraging opgelopen door de noodzaak om aanvullende maatregelen te treffen opdat de veiligheid van MIVD-personeel gegarandeerd kan worden. Door deze vertraging zal de invoering van *selfservice*-aspecten pas in 2010 een feit zijn.

Integrale veiligheid

Er hebben in 2009 geen ernstige incidenten op het gebied van de integrale veiligheid binnen de MIVD plaatsgevonden. Veel aandacht is besteed aan een verbeterslag van de beveiliging van alle MIVD-objecten. Hierbij werden niet alleen bouwkundige verbeteringen aangebracht maar vond er ook een personele uitbreiding plaats van een lokale bewakingseenheid. Ook werd in 2009 veel aandacht besteed aan het handhaven van een goede bureaudiscipline.

Informatie

ICT-beheer

De reorganisatie van Bureau ICT is afgerond en de definitieve organisatie is voor een deel gevuld met vaste medewerkers. Na invoering van de hoog gerubriceerde ICT infrastructuur, ATLAS, is het beheer ingeregeld en zijn diverse klanten aangesloten op ATLAS. Dit komt de klant-leverancier relatie duidelijk ten goede. ATLAS beperkt zich niet alleen tot de MIVD maar kan, zoals reeds vermeld, de opmaat vormen tot een defensiebreed gerubriceerd netwerk. Daarnaast zijn er nieuwe toepassingen op ATLAS gerealiseerd zoals een Custom Relationship Management (CRM) systeem, een Informatie Analyse systeem en een lucht-grond waarneming (UAV) systeem in het uitzendgebied. Ook zijn diverse verbindingen opgewaardeerd (met name in de uitzendgebieden) en nieuwe satellietverbindingen gerealiseerd.

Het afgelopen jaar is gebleken dat er een inhaalslag gemaakt dient te worden met betrekking tot het vervolmaken van ATLAS. Hiervoor zijn diverse acties in gang gezet. Duidelijk is dat dit niet met de huidige bezetting kan. Het zal noodzakelijk zijn om de verwervende instantie IVENT en/of andere externe specialisten bij het project te betrekken.

Documentaire informatievoorziening

In 2009 zijn - buiten de veiligheidsonderzoeken - circa 31.000 documenten door de MIVD in behandeling genomen of opgesteld. Een veelvoud ervan is ontvangen of verzonden; hetzij op papier, hetzij digitaal. Voor de digitale informatiestroom tussen de MIVD en de Bestuursstaf is in december 2009 XPostWeb in gebruik genomen. Het voornemen is om dit systeem ook voor de gerubriceerde documentenstroom binnen het MIVD-compartiment te gebruiken.

Digitalisering

De digitale *workflow* die de uitvoering van de veiligheidsonderzoeken gaat ondersteunen, heeft in 2009 niet zijn beslag gekregen. De voornaamste oorzaken hiervan zijn tegenvallers op het gebied van ontwikkeling, beheer, scanstraat en financiën. De oplevering van het *workflow* management-systeem wordt nu medio 2010 verwacht. Het digitaliseren van de veiligheids-onderzoekdossiers is onderdeel van het project.

Archieven

Voor de opslag van papieren archief is tijdelijk extra opslagruimte gevonden die in januari 2010 beschikbaar is.

Het opzoeken van documenten ten behoeve van de Onderzoekscommissie Irak – de Commissie Davids – heeft aanzienlijke inspanning gevraagd. Uit deze werkzaamheden en uit eigen onderzoek is voortgekomen dat een verbeterde wijze van dossiervorming noodzakelijk is. In het eerste kwartaal van 2010 wordt daarmee een aanvang gemaakt. Ook zal het toezicht op de naleving van de (huis)regels op het gebied van het documentaire informatiebeheer worden aangescherpt.

Het beschrijven van de archieven door de Centrale Archief Selectiedienst (CAS) heeft vertraging opgelopen door onduidelijkheid rond de financiering en door de screening van een van de medewerkers. Wel is een doorstart gemaakt met de beschrijving van archieven van de afdeling *Signals Intelligence*. De noodzakelijke herordening van het MIVD-depot in Rijswijk heeft de CAS niet kunnen uitvoeren. Eind december 2009 werd duidelijk dat door de financiële positie van de MIVD de overeenkomsten met de CAS 2010 versneld moeten worden afgebouwd. In 2010 zal er onderzocht moeten worden op welke wijze en op welke termijn de resterende werkzaamheden binnen de dienst kunnen worden opgepakt.

Organisatie

In 2009 is begonnen met een evaluatie van de reorganisatie van de MIVD die in 2008 heeft plaatsgevonden. De evaluatie zal in 2010 worden afgerond. Tevens heeft in 2009 een reorganisatie plaatsgevonden van de ICT-organisatie naar aanleiding van het in bedrijf nemen van de nieuwe hooggerubriceerde integrale ICT-infrastructuur (ATLAS). Als gevolg van opgelopen achterstanden in het afdoen van veiligheidsonderzoeken, mede door toename van de wervingsinspanningen van defensie, wordt de aanvankelijke voorziene uitbreiding in het kader van het traject versterking inlichtingenketen deels versneld. Naast

de versnelde uitbreiding in het kader van veiligheidsonderzoeken worden ook de betrokken bedrijfsonderdelen gereorganiseerd. Deze reorganisatie wordt in 2010 afgerond. In 2009 is de MIVD volgens plan met 22 functies (vte) uitgebreid en verder zijn de volgende uitbreidingen voorzien:

2010 + 44 vte'n (waarvan 7 tijdelijk tot 1/1/2014)

2011 + 15 vte'n

2012 + 12 vte'n

2013 + 5 vte'n

Financiën

De stafafdeling Control is verantwoordelijk voor het planning- en controlproces van de MIVD. In 2009 heeft de stafafdeling Control het Jaarplan MIVD 2010, waarin de aandachtsgebieden van de MIVD worden beschreven, opgesteld. Bovendien heeft de stafafdeling Control het Activiteitenplan annex de Begroting 2010-2015 opgesteld, met daarin de te bereiken interne doelstellingen en de benodigde activiteiten en middelen. Het Activiteitenplan is één van de belangrijke instrumenten waarmee de stafafdelingen Beleid en Control gezamenlijk invulling geven aan de Beleid-, Plan- en Begrotingscyclus van Defensie. Tot slot ziet de stafafdeling Control er op toe dat de middelen waarover de dienst beschikt, doeltreffend, doelmatig en rechtmatig worden ingezet.

Onderstaande tabel geeft de realisatie van de begroting van de MIVD in 2009 weer.

Realisatie 2009	Bedragen	Percentage
Personele uitgaven	56.000.000	59,2%
Materiële uitgaven	15.600.000	16,5%
Investeringen	18.000.000	19,0%
Geheime uitgaven	5.000.000	5,3%
Totaal	94.600.000	

Aanschaf

Materieelbeheer

In oktober 2008 is het programma Professionaliseren Materieelbeheer Defensie (PMD) van start gegaan. Om het materieelbeheer op orde te krijgen, is door DMO Beleid het programma PMD opgezet. Dit moet ertoe leiden dat er in de periode 2009-2013 structurele verbeteringen in het materieelbeheer komen. De basis voor het uiteindelijke programma PMD is het Voorschrift Materieelbeheer, welke op 1 juli 2009 van kracht is verklaard. Het Voorschrift Materieelbeheer wordt op dit moment geïmplementeerd binnen de MIVD en zal op 1 januari 2011 afgerond moeten zijn.

Communicatie & Voorlichting

Om de samenleving beter bekend te maken met het werk en de relevantie van de dienst, tracht de MIVD zo veel als mogelijk open te zijn naar externe doelgroepen en de defensie-organisatie en is de MIVD geëngageerd aan het geven van transparantie over taken en bevoegdheden. In 2009 heeft de MIVD de externe communicatie verder vorm gegeven met de ontwikkeling van een voorlichtingsfilm waarin de dienst en het maatschappelijk belang in vogelvlucht wordt uitgelegd. De MIVD was in 2009 tevens aanwezig op het symposium van de stichting Nederlandse Industrie Defensie&Veiligheid. Doel hiervan was tweeledig: algemene informatie geven over het werk van de MIVD en gerichte informatie geven aan bedrijven die opdrachten voor Defensie uitvoeren over spionagerisico's. De MIVD-website wordt regelmatig bijgewerkt, om alle informatie toegankelijk te maken.

De MIVD heeft nauw samengewerkt met de AIVD voor het produceren van voorlichtingsmateriaal. Zo is er in 2009 een brochure over productie en verspreiding van massavernietigingswapens verschenen. Hierin worden risico's voor bedrijven en wetenschappelijke instellingen benoemd. Ook is de 'Leidraad persoonlijke gedragingen en omstandigheden' in 2009 uitgebracht. Deze leidraad biedt de persoon naar wie een veiligheidsonderzoek wordt ingesteld inzicht welke persoonlijke gedragingen en omstandigheden een rol spelen in het onderzoek.

De dienst fungeerde ook in 2009 als waardevolle kennisbank en gesprekspartner voor andere defensie- en inlichtingenorganisaties. Dit bleek uit de vele verzoeken voor

gast sprekers en lezingen en bijdragen aan publicaties, waaraan vaak navolging is gegeven. Voor de MIVD is dit belangrijk omdat het de toewijding en samenwerking met haar partners benadrukt en een dialoog rondom trends en onderwerpen in het vakgebied stimuleert.

De MIVD weet dat communicatie een krachtig instrument is om personeel te betrekken en te binden aan de dienst. Om de betrokkenheid van het personeel te borgen, zijn er in 2009 diverse initiatieven ontplooid op het gebied van interne communicatie. Het personeelsblad van de MIVD heeft een nieuwe opzet gekregen. Hiermee is het blad een vakblad voor de inlichtingen- en veiligheidsketen geworden. Het blad wordt nu breder verspreid binnen Defensie dan daarvoor het geval was. Doel hiervan is de samenhang in de keten meer te bevorderen en de verschillende spelers in het veld te informeren over elkaars werkzaamheden.

In 2009 zijn de eerste stappen gezet om verbeteringen door te voeren naar aanleiding van het werkbelevingsonderzoek Picture in 2008. Daarnaast heeft dhr. B. Lutken een onafhankelijk onderzoek uitgevoerd naar de werksfeer binnen de dienst. De resultaten van beide onderzoeken zijn voor de MIVD reden om in 2010 de interne communicatie te verbeteren.

De negatieve publiciteit rondom de Dienst als gevolg van een reeks disciplinaire maatregelen die in het recente verleden zijn genomen vormde de aanleiding voor een onafhankelijk onderzoek naar de werksfeer en een onafhankelijk onderzoek naar de integriteit dat in 2010 wordt afgerond.

Huisvesting

De personele uitbreiding van de MIVD en fysieke samenwerking met de AIVD heeft ook gevolgen voor de huisvesting. De toegenomen behoefte aan huisvesting is deels gerealiseerd met bestaande infrastructuur, en deels met ingebruikname van opgeleverde nieuwbouw. Daarnaast zal het nieuwe gezamenlijk met de AIVD op te richten Team CALA worden gehuisvest bij de AIVD.

April 2009 is het nieuw opgeleverde gebouw op het satellietgrondstation in Burum in gebruik genomen. In de weken aansluitend is het interim-gebouw afgevoerd en zijn de resterende terreintechnische werkzaamheden afgerond. Restpunt van het project nieuwbouw is het afronden van de beveiliging van het nieuwe gebouw.

In oktober 2009 is gestart met de renovatie van gebouw 35 te Eibergen. Dit behelst de vervanging van de klimatologische en elektrotechnische installaties. De renovatie zal naar verwachting doorlopen tot juni 2010, waarbij de werkzaamheden van de NSO normaal doorgang zullen vinden.

Hoofdstuk 10

Sturing en Verantwoording

De MIVD mag, conform de Wiv 2002, bijzondere bevoegdheden inzetten. Omdat deze bevoegdheden veelal de privésfeer aantasten, is het belangrijk dat de dienst verantwoording aflegt over het handelen. Dat is op diverse niveaus georganiseerd.

Verantwoordelijkheid

De minister van Defensie draagt politieke verantwoordelijkheid voor het functioneren van de MIVD en legt daarover verantwoording af aan het parlement. De directeur MIVD legt mede door middel van het Jaarplan MIVD verantwoording af aan de minister van Defensie over de aandachtsgebieden van de MIVD en de wijze waarop de dienst haar taken uitvoert. Het Jaarplan MIVD, maar ook het Jaarplan van de AIVD, worden besproken in de Raad voor de Nationale Veiligheid, een onderraad van de ministerraad.

De minister-president is behoeftesteller van de diensten als het gaat om het verzamelen van inlichtingen betreffende het buitenland. Jaarlijks worden door de minister-president onderwerpen c.q. aandachtsgebieden van onderzoek aangewezen, waarnaar de diensten onderzoek gaan verrichten. De opdracht tot het uitvoeren van onderzoek is beschreven in een openbaar Aanwijzingsbesluit. Het besluit wordt gepubliceerd in de Staatscourant. De gedetailleerde invulling van de taakopdracht is opgenomen in een geheime bijlage die bij het besluit behoort en is niet openbaar.

De directeur MIVD legt verantwoording af aan de minister van Defensie over de onderzoekactiviteiten in het kader van de buitenlandstaak. De minister van Defensie rapporteert periodiek aan de minister-president over de wijze waarop de MIVD de onderzoeken uitvoert en over de vorderingen van deze onderzoeken.

Daarnaast rapporteren de MIVD en de AIVD aan de minister-president over andere inlichtingen- en veiligheidszaken. Het gaat daarbij doorgaans om actuele inlichtingen- en veiligheidsaangelegenheden.

Raad voor de Nationale Veiligheid

De Raad voor de Nationale Veiligheid (RNV) is een onderraad van de Ministerraad. De RNV bespreekt onder leiding van de minister-president onderwerpen die betrekking hebben op de nationale veiligheid, waaronder inlichtingen- en veiligheidsvraagstukken. De minister van Defensie is lid van de RNV.

De onderwerpen van bespreking in de RNV worden voorbereid in het Comité Verenigde Inlichtingendiensten Nederland als het inlichtingen- en veiligheidsaspecten betreft, en het Gezamenlijk Comité Terrorismebestrijding als het over terrorismeaangelegenheden gaat. Agendapunten in 2009 waren onder andere de jaarplannen van de MIVD en de AIVD voor

2010, de aanwijzing van onderwerpen in het kader van de buitenlandtaak van de diensten, de rapportages over de uitvoering van deze taak en de inhoudelijke bevindingen. Het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN) en de beleidsimplicaties werden eveneens in de RNV besproken. De Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding is verantwoordelijk voor het opstellen van het DTN, waaraan de diensten een bijdrage leveren.

De RNV wordt door de minister van Defensie en de directeur MIVD geïnformeerd over de (veiligheids)situatie in de inzetgebieden van de krijgsmacht. De veiligheidssituatie in Afghanistan en de Hoorn van Afrika kwamen in dat verband prominent aan de orde. Ook over de bestrijding van piraterij werd de RNV regelmatig geïnformeerd. Daarnaast waren de gevolgen op inlichtingen- en veiligheidsgebied naar aanleiding van de staatkundige veranderingen op de Nederlandse Antillen onderwerp van gesprek.

Comité Verenigde Inlichtingendiensten Nederland

Het Comité Verenigde Inlichtingendiensten Nederland (CVIN) staat onder leiding van de coördinator voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, tevens secretaris-generaal van het ministerie van Algemene Zaken. De directeur MIVD en het hoofd AIVD zijn lid van het CVIN. Het CVIN is één van de twee voorportalen voor de RNV waarin de onderwerpen die in de RNV aan de orde komen worden voorbereid.

Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten

De Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CIVD) van de Tweede Kamer der Staten Generaal is het parlementair orgaan, waaraan de diensten, door tussenkomst van de minister, vertrouwelijke informatie kunnen verstrekken.

De CIVD bestaat uit de fractievoorzitters van de Tweede Kamer. De Socialistische Partij neemt sinds 2009 deel aan de CIVD. Afsplitsingen van partijen maken geen deel uit van de CIVD. De CIVD brengt over haar werkzaamheden verslag uit aan de Tweede Kamer. Dit schriftelijk verslag bestaat uit een openbaar deel en een gerubriceerd deel.

De CIVD vergadert regelmatig met de minister van Defensie, waarbij ook de directeur van de MIVD aanwezig is. Het gerubriceerde jaarverslag van de MIVD is een vast onderwerp van overleg, maar ook de veiligheidssituatie met betrekking tot crisisbeheersingsoperaties waaraan de krijgsmacht deelneemt. De operatie in Afghanistan was in dat verband een belangrijk onderwerp, maar ook de situatie in de Hoorn van Afrika, de verspreiding van massavernietigingswapens, terrorisme en piraterij kwamen aan de orde.

Fractievoorzitter M. Rutte bracht in 2009 als lid van de CIVD een werkbezoek aan de MIVD.

Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten

De Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD) is een onafhankelijke commissie die onder meer is belast met het toezicht op de rechtmatigheid van de uitvoering van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 en de Wet veiligheidsonderzoeken.

In het kader van de toezichhoudende taak verricht de commissie onderzoeken en brengt over het resultaat hiervan rapporten uit. De rapporten worden door de minister van Defensie, voorzien van zijn reactie, aan het parlement aangeboden. Het openbare gedeelte wordt aangeboden aan de beide Kamers der Staten-Generaal. Het gerubriceerde gedeelte wordt voorgelegd aan de Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten van de Tweede Kamer.

In 2009 heeft de commissie met betrekking tot de MIVD één toezichtsrapport opgesteld. Dit rapport zal, na vaststelling, aan de Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten van de Tweede Kamer worden aangeboden en betreft het handelen van de MIVD jegens een vermeende voormalige agent. De CTIVD heeft het onderzoek ingesteld op verzoek van de minister van Defensie. De minister van Defensie heeft in 2009 tevens de commissie verzocht om een onderzoek in te stellen naar het handelen van de MIVD jegens twee geschorste medewerkers. Dit onderzoek was in 2009 nog niet afgerond.

In 2009 deed de commissie verder nog onderzoek naar de samenwerking van de MIVD met buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten, de inzet van *Signals Intelligence* (Sigint) en uitgebrachte ambtsberichten. Hierover zijn in 2009 geen rapporten uitgebracht.

Naast de hierboven genoemde onderzoeken heeft de commissie in 2009 steekproeven en monitoring verricht. Dit had betrekking op ambtsberichten, veiligheidsonderzoeken, verzoeken om kennisneming, notificatieonderzoeken en verzoeken om toestemming artikel 25 en 27 van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002.

Met een klacht over (vermeend) optreden van de MIVD kan men zich richten tot de minister van Defensie. Bij de behandeling van de klacht heeft de commissie (CTIVD) een adviserende rol. Indien een klager zich niet kan vinden in de afhandeling van de klacht door de minister van Defensie kan hij zich vervolgens wenden tot de Nationale ombudsman.

In 2009 zijn er vijf klachten ontvangen door de minister van Defensie. Daarvan zijn er twee voor advies voorgelegd aan de CTIVD. Die zijn in 2009 afgehandeld. Eén klacht is nog in behandeling en wordt eerst na overleg met de klager aan de commissie voor advies voorgelegd. Eén klacht had betrekking op termijnoverschrijding in de besluitvorming inzake een veiligheidsonderzoek met een verzoek om uitsluitel. Klager had tevens een juridische procedure opgestart tegen het uitblijven van een besluit. Dit heeft geresulteerd in besluitvorming. Eén klacht werd niet in behandeling genomen omdat het een reeds behandelde klacht betrof. De commissie is hiervan op de hoogte gesteld en kon zich in dit oordeel vinden.

De twee afgehandelde klachten hadden betrekking op vermeend optreden van de MIVD. De commissie adviseerde de klachten ongegrond te verklaren. De minister heeft het advies van de commissie opgevolgd.

In de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 is een notificatieverplichting opgenomen. De notificatieverplichting houdt in dat de MIVD vijf jaar na de beëindiging van de inzet van bepaalde bijzondere bevoegdheden onderzoekt of daarvan verslag kan worden uitgebracht aan de persoon ten aanzien van wie de bevoegdheid is uitgeoefend. Hierop zijn uitstel, afstel - en vervalgronden van toepassing. In 2009 heeft notificatieonderzoek niet geleid tot het uitbrengen van een notificatieverslag. De CTIVD is over de uitvoering van de notificatie geïnformeerd.

Eind 2008 waren er twee verzoeken om kennisneming in behandeling. Die zijn in 2009 afgehandeld. In 2009 heeft de MIVD veertien verzoeken om kennisneming ontvangen, waarvan er eind 2009 nog vier in behandeling waren. Van deze verzoeken hadden er elf betrekking op eventueel aanwezige gegevens over de aanvrager zelf en drie verzoeken hadden betrekking op andere gegevens dan persoonsgegevens betreffende een bestuurlijke aangelegenheid.

Het bezwaarschrift dat in 2008 nog in behandeling was, is in 2009 afgehandeld. Het bezwaarschrift is ongegrond verklaard. In 2009 zijn er drie bezwaarschriften ontvangen tegen besluiten tot weigering van een verzoek om kennisgeving van gegevens. De bezwaarprocedures zijn in 2009 afgehandeld. Eén bezwaarschrift is door de indiener tijdens de bezwaarprocedure ingetrokken waarna een nieuw verzoek is ingediend, één bezwaarschrift is kennelijk ongegrond verklaard en één bezwaarschrift is ongegrond verklaard. Er is in 2009 één beroep ingediend waarbij tevens om een voorlopige voorziening is verzocht. Deze procedure zal in 2010 worden behandeld door de rechtbank.

Ten opzichte van 2008 is er in 2009 een lichte toename in bestuursrechtelijke procedures te zien. Twee van de drie bezwaarschriften en het ingestelde beroep hebben overigens betrekking op hetzelfde onderwerp, de bestuurlijke aangelegenheid Irak.

Jaarverslag

De minister van Defensie stuurt elk jaar vóór 1 mei het openbare jaarverslag van de MIVD aan het parlement en de Commissie van Toezicht. In dit jaarverslag wordt op hoofdlijnen verantwoording afgelegd over de activiteiten en werkzaamheden van het afgelopen jaar en waar mogelijk wordt een vooruitblik gegeven op de onderwerpen waarop de MIVD zich het komende jaar denkt te gaan richten.

Het gerubriceerde jaarverslag wordt aangeboden aan de minister-president, de Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CIVD) van de Tweede Kamer en de Commissie van Toezicht. Het gerubriceerde verslag wordt besproken in het mondeling overleg tussen de CIVD en de minister van Defensie.

Dit jaarverslag is afgesloten op 15 maart 2010.

